



**HEUNI**

The European Institute for  
Crime Prevention and Control,  
affiliated with the United Nations

# Priročnik za forenzične razgovore z otroki v domnevnih primerih trgovine z ljudmi

Julia Korkman, HEUNI



# Priročnik za forenzične razgovore z otroki v domnevnih primerih trgovine z ljudmi

**Izdajatelj:** Svet baltskih držav

**Avtorji:** Julia Korkman, HEUNI

**Strokovni prispevki:**

Noora Halmeenlaakso, Nacionalni urad kriminalistične policije, Finska

Natalia Ollus, HEUNI

Olivia Lind Haldorsson, Svet baltskih držav

Shawna von Blixen-Finecke, Svet baltskih držav

Linda Cordisco-Steele, Nacionalni center za zagovorništvo otrok

**Urednica:** Shawna von Blixen-Finecke, Svet baltskih držav



To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International Sveta baltskih držav.

Želite prevesti ta dokument? Za več informacij o formatu, akreditaciji in avtorskih pravicah se obrnite na Svet baltskih držav.

Objavljeno 6 September 2024 v Stockholmu.

## Vsebina

<b>Uvod</b>	<b>5</b>
<b>Spomin in razvoj otroka</b>	<b>7</b>
Spomin je prepleten z razvojem jezika	7
Infantilna amnezija	7
Spremljanje vira spominov	8
Razvoj otrok in sugestibilnost	9
Majhni otroci se pri razumevanju sveta zanašajo na odrasle.	9
Sugestibilnost mlajših otrok, ki vodi do lažnih pričevanj	10
Sugestibilnost mladostnikov, ki vodi do lažnih priznanj	11
Z dokazi podprta praksa za preprečevanje sugestibilnosti	11
Uporaba odprtih vprašanj za pomoč pri priklicu spomina	11
Pridobite čim bolj izčrpne opise, da preprečite morebitne predhodne vplive na otrokov spomin.	12
Ostanite nevtralni	12
Izogibajte se vprašanjem, na katere otroci lahko odgovorijo z da/ne	12
(Ne)razumevanje spomina	12
Spominjanje ponavljajočih se izkušenj	13
Sprševanje o ponavljajočih se izkušnjah	13
Spominjanje potencialno travmatičnih in stresnih dogodkov	14
Razgovori o travmatičnih izkušnjah	14
Kultura in spomin	15
Česa se spominjamo	15
Pismenost	16
Razgovori v medkulturnem okolju	16
Dojemanje časa	16
Preučevanje časovnega razporeda dogodkov v razgovoru	17
<b>Razmisleki o razgovoru z otroki, ki so žrtve trgovine z ljudmi</b>	<b>18</b>
Opredelitev trgovine z otroki	18
Trgovina z ljudmi kot kontinuum	19
Z dokazi podprte tehnike in protokoli za razgovor	19
Načela NICHD-R	20
Vrednotenje prisilnih praks razgovorov	20

Izzivi pri prepoznavanju trgovine z ljudmi	20
Če osumljence zaslišite tako, kot bi zaslišali žrtve, lahko izboljšate identifikacijo.	21
Zakaj številne žrtve nerade povedo, kaj se jim je zgodilo	21
Primer: Spolna zloraba prek spleta	23
Priprava na razgovor z otrokom, ki je nezmožen ali nepripravljen za pogovor	24
Alternativne hipoteze, kadar ni trdnih dokazov	24
Psihološki nadzor in prisila v okviru trgovine z ljudmi	25
Izolacija	25
Primer: Prisilna poroka	26
Pozitivne interakcije	26
Travmatična vez	26
Prisila	27
Primer: Izkoriščanje v kriminalnih dejavnostih	27
Prilagoditev razgovora za upoštevanje psihološkega in prisilnega nadzora	28
Posvečanje časa zagotavljanju varnosti in vzpostavljanju odnosa	29
Kulturno občutljive strategije za vzpostavljanje odnosa	30
<b>Sodelovanje s tolmači</b>	<b>31</b>
Vloga tolmača	31
Kulturno občutljiv jezik	31
<i>Izvleček razgovora</i>	32
Skupno usposabljanje izpraševalcev in tolmačev	32
Stik s tolmačem	33
Sodelovanje s tolmači	33
<b>Priloga: Prilagoditev razgovora z otroki pri preiskovanju trgovine z otroki in z njo povezanih kaznivih dejanj</b>	<b>35</b>
1. Načrtovanje in priprava pred razgovorom	35
Alternativne hipoteze za obravnavano trditev	35
Razmišljanje o neznanem: preiskovalna miselnost	35
V primerih razgovorov s tolmači	36
2. Uvodna faza: Vzpostavite stik z otrokom in ga seznanite s situacijo, v kateri bo potekal razgovor.	36
3. Vaja iz pripovedovanja (training epizodičnega spomina)	37
4. Osnovna pravila (ki so prijazna do otrok in v skladu z zakonodajo)	37
5. Vsebinska faza	37

Primer: prisilno/otroško delo	37
Primer: spolna zloraba prek spleta	38
Če je otrok nekaj doživel večkrat	39
Raziskovanje psihološke prisile in nadzora	39
Če se otrok ne želi pogovarjati o določeni temi	40
6. Zaključek	40
<b>Viri</b>	<b>42</b>

## Uvod

Namen priročnika je pomagati strokovnjakom pri izvajanju preiskovalnih razgovorov v domnevnih primerih trgovine z otroki.

Preiskovalni razgovori z otroki so bili v zadnjih desetletjih obsežno raziskani. Na podlagi teh raziskav je bilo oblikovanih več priporočil in protokolov za razgovore, ki so bili pripravljene za strokovnjake. Velik del raziskav se je osredotočal na preiskave spolnih zlorab.<sup>i</sup> Manj pozornosti je bilo namenjeno preiskovalnim razgovorom z otroki v drugih situacijah, kot so azilni postopki, spori o skrbništvu in preiskave trgovine z otroki. Zlasti so potrebne raziskave, ki bi ocenjevale razgovore iz resničnega življenja ter empirične raziskave, s katerimi bi preverili, ali in v kolikšni meri so sedanja načela razgovorov uporabna in jih je mogoče prilagoditi tem primerom.

Medtem ko so številne ključne značilnosti najboljše prakse običajno enake v različnih forenzičnih okoliščinah<sup>ii</sup>, so nekateri vidiki v kontekstu trgovine z ljudmi bolj pomembni kot v drugih. V tem priročniku so predstavljeni nekateri od teh vidikov, pri čemer je treba priznati, da za različne situacije, v katerih se lahko znajdejo otroci, vključno s situacijami, ko so sami osumljeni storitve kaznivih dejanj v zvezi z njihovim izkoriščanjem, ni »univerzalne metode«.

Priročnik temelji na raziskavah in izkušnjah strokovnjakov. Vsebuje primere in odlomke intervjujev. Na podlagi z dokazi podprtih protokolov o zaslišanju uvaja tudi splošna temeljna načela in značilnosti, ki bodo verjetno še posebej pomembne pri preiskovanju domnevnih primerov trgovine z otroki<sup>iii</sup>.

Zunaj področja uporabe tega priročnika se strokovnjake spodbuja, naj zagotovijo, da se forenzični razgovori z otroki posnamejo na video in, če to dopušča pristojnost, uporabijo kot dokaz na sodišču v postopku, ki zagotavlja tudi spoštovanje pravic obrambe, namesto da bi bili otroci na sodišču izpostavljeni navzkrižnemu zaslišanju, ki je lahko zanje še posebej škodljivo<sup>iv</sup>.

---

<sup>i</sup> Obsežen priročnik na temo preiskav spolnih zlorab otrok, ki je še vedno zelo informativen, najdete v Kuehnle in Connell, 2008: *The Evaluation of Child Sexual Abuse Allegations*.

<sup>ii</sup> Npr. Mendezova načela iz leta 2021, ki so jih potrdili Združeni narodi, namenjena forenzičnim razgovorom z otroki, Lamb idr., 2018.

<sup>iii</sup> *Izjava o omejitvi odgovornosti: Pojem trgovine z ljudmi je širok in ga je mogoče do neke mere prosto razlagati. Področje uporabe tega priročnika ne zagotavlja podpore za pravne razlage. Različni primeri v tem priročniku niso nujno vedno označeni kot trgovina z ljudmi. Številne*

*oblike spolne zlorabe prek spleta je na primer mogoče preiskati in ovaditi v okviru drugih kaznivih dejanj. Z vidika razgovora z otrokom in psiholoških dejavnikov, potrebnih za razumevanje, pa sodna opredelitev ni bistvenega pomena.*

<sup>iv</sup> Andrews idr., 2015; Korkman idr., 2024; Righarts idr., 2015  
Glej tudi *At the Crossroads: Exploring changes to criminal justice proceedings when they intersect with child protection proceedings in cases involving child victims of violence* - <https://www.barnahus.eu/en/publication/at-the-crossroads-exploring-changes-to-criminal-justice-proceedings-when-they-intersect-with-child-protection-proceedings-in-cases-involving-child-victims-of-violence/>

Glej tudi *In Need of Targeted Support, exploring the role of Barnahus in identification and investigation of child trafficking and the support and assistance provided to victims* <https://childrenatrisk.cbss.org/publications/in-need-of-targeted-support/>.

## Spomin in razvoj otroka

To poglavje vsebuje pregled delovanja spomina v otroštvu s poudarkom na tem, kar je še posebej pomembno pri pripravi razgovora z otrokom, za katerega se sumi, da je žrtev trgovine z ljudmi in izkoriščanja. Nadalje so predstavljeni premisleki o pripravi in izvedbi razgovora, da bi otroku pomagali pri spominjanju in se izognili sugestibilnosti.

### Spomin je prepleten z razvojem jezika

Otroci se v mladosti vsak dan naučijo ogromno novih informacij. Vendar še niso razvili strategij za pridobivanje in pripovedovanje naučenega in doživetega, njihov spomin pa je lahko razdrobljen, ker imajo manj predhodnih izkušenj, v katere bi lahko vključili določene spomine. Situacijo bi lahko primerjali s situacijo, v kateri bi se klasičnega koncerta udeležila skladatelj in glasbeni amater: oba bosta lahko povedala nekaj o izkušnji, vendar bo skladatelj veliko bolje razumel, kaj se dogaja v glasbi, in imel širši besedni zaklad za besedno izražanje in strukturiranje izkušnje.

Kako se otroci naučijo govoriti, opisovati svoje izkušnje in oblikovati spomine na te izkušnje, je v veliki meri odvisno od tega, kako odrasli v njihovi bližini razlagajo in govorijo o dogodkih, ter od besedišča, ki ga dobijo med odraščanjem.

### *Infantilna amnezija*

Znano je, da sta razvoj spomina in jezika prepletena, kar pomeni, da se otroci, ko se učijo opisovati svoje izkušnje, učijo tudi, kako jih strukturirati v spominu. To je verjetna razlaga pojava, ki se imenuje *infantilna amnezija*; odrasli se le redko spominjajo dogodkov, ki so se zgodili pred njihovim 3. in 4. letom starosti. Raziskave kažejo, da obstajajo pomembne razlike med posamezniki glede tega, od katere starosti dalje se spominjajo svojega otroštva. Obstajajo lahko tudi kulturne razlike.

Kar si zapomnimo, je povezano s tem, kaj je za nas pomembno, to pa je odvisno od našega okolja, kulture, prejšnjih izkušenj in konteksta, v katerem informacije prikličemo. Čeprav so osnovni mehanizmi spomina verjetno univerzalni, pa kultura in dejavniki, povezani z družino, vplivajo na *način* strukturiranja in posredovanja spominov<sup>1</sup>. Tako kot jezik je tudi spomin zelo odvisen od otrokovega socialnega okolja.

---

<sup>1</sup> Wang idr., 2004



Infantilna amnezija ne pomeni, da se *otroci* ne spominjajo dogodkov pred 3. in 4. letom starosti, temveč da te spomine pozabijo pred odraslostjo. Novejše študije so pokazale, da je spomine težko datirati in da lahko mladostniki in otroci svoje prve spomine datirajo pozneje, kar pomeni, da verjamejo, da so se dogodki zgodili pozneje, kot so se v resnici<sup>2</sup>. Po drugi strani pa študije kažejo tudi, da številni odrasli, zlasti starejši, menijo, da hranijo spomine iz časa, ki se z raziskovalnega vidika ne zdi verjeten, vključno s 14 % odraslih, ki se »spominja« dogodkov pred 1. letom starosti<sup>3</sup>.

### *Spremljanje vira spominov*

Otroci se pogosto spopadajo s tako imenovanim *spremljanjem vira spominov*, tj. ocenjevanjem vira tega, kar vedo ali česar se spomnijo glede tega, od kod izvirajo njihovi spomini.

Oglejmo si primer, ko otrok govori o morebitnem poskusu ugrabitve:

Primer: Poskus ugrabitve, ki prikazuje avtomobil

Otrok: Nato je prišel moški in me prosil, naj vstopim v njegov avto.

(Kasneje v intervjuju poskuša izpraševalec pridobiti informacije o avtu)

Izpraševalec: Katere znamke je bil avto?

Otrok: To je bil... Volvo

ali

Izpraševalec: Kakšne barve je bil avto?

Otrok: Bil je... rdeč.

ali

Izpraševalec: Ali mi lahko poveš kaj o avtu?

Otrok: Na oknu je imel nalepko Racmana Jake

ali

Otrok: Bil je enak, kot ga ima mama, vendar temnejši

Pri vprašanju o znamki izpraševalec ne ve, ali otrok sploh lahko prepozna znamke avtov. Obstaja nevarnost, da bo otrok v želji, da bi ugodil izpraševalcu, poskušal najti ustrezen odgovor, čeprav ne pozna odgovora na vprašanje. Otroci imajo

---

<sup>2</sup> Wang idr., 2019

<sup>3</sup> Akhtar idr., 2018

lahko težave pri prepoznavanju lastnega znanja ali tega, da se nečesa dejansko ne spomnijo, prav tako pa so morda bolj nagnjeni k temu, da poskušajo ustreči izpraševalcu, kot da bi nadzorovali svoj spomin in poskrbeli, da poročajo le o stvareh, ki se jih spominjajo iz konteksta, o katerem povprašuje izpraševalec.

Nasprotno pa otrok pri odprtem vprašanju o avtu spontano predlaga podrobnosti, ki jih izpraševalec verjetno ne bi niti vprašal. Za majhnega otroka je nalepka Racmana Jake očitno bolj nepozabna kot znamka avta (seveda pa je to odvisno od otrokovih interesov – nekateri otroci so res strokovnjaki za avte!). Poleg tega je lahko nalepka Racmana Jake v preiskavi veliko dragocenejša od otrokove domneve o znamki ali barvi avta.

Pri kateri starosti je mogoče opraviti razgovor z otrokom, je odvisno od otroka, na splošno pa bodo otroci, mlajši od 4 let, le redko lahko podali dovolj jasna pričevanja o svojih izkušnjah, da bi jih razumeli nepoučeni odrasli (tj. odrasli, ki nimajo predhodnih informacij o otrokovih izkušnjah).

### Razvoj otrok in sugestibilnost

Sugestibilnost lahko opredelimo kot nagnjenost k:

- vključevanju neizkušenih elementov v spomine in s tem njihovo izkrivljanje;
- podajanju odgovorov v skladu z mnenjem, ki ga zaznava izpraševalec (čeprav vemo, da se odgovor razlikuje od dejanskega spomina).

Čeprav so ljudje na splošno precej sugestivni, zlasti kadar imajo opravka z avtoriteto, so lahko otroci in mladostniki še posebej dovzetni za sugestije. Pomembno je, da lahko sugestija privede do povsem lažnih pričanj, ne glede na to, ali se sugestivni pogovori odvijajo zunaj ali znotraj forenzičnega razgovora.

*Majhni otroci se pri razumevanju sveta zanašajo na odrasle.*

Logično je, da majhen otrok domneva, da odrasli »ve« več, glede na to, kar je doživel, kot pa ve otrok sam. Majhni otroci odraščajo v svetu, ki je poln stvari, ki jih ne razumejo, zato se zanašajo na odrasle, da jim bodo povedali, kaj se dogaja. Njihov spomin in jezikovne sposobnosti se še razvijajo, na splošno pa so bolj sugestivni, saj so navajeni, da jim svet v veliki meri razlagajo odrasli.

Zato se mlajši otroci pri preiskovalnem zaslišanju soočajo z očitnimi ovirami, saj od njih ni mogoče pričakovati, da bodo zavzeli posebno kritično stališče do pričevanj odraslih o tem, kaj so doživeli.

To pomeni tudi, da imajo odrasli veliko moč nad tem, kako si otroci razlagajo svoje izkušnje. Otroci so podvrženi sugestiji v odnosu do odraslih na splošno, še posebej pa v odnosu do odraslih, od katerih so odvisni.

*Sugestibilnost mlajših otrok, ki vodi do lažnih pričevanj*

Oglejte si naslednji odlomek pogovora med materjo in hčerko. V tej zadevi je mati zaskrbljena, da je oče, od katerega se je ločila, zlorabljal hčerko, ko je ta bivala pri njem. Pogovore s hčerko snema in jih pozneje posreduje policiji.

Primer sugestibilnosti otrok

Mati: No, kdaj se je to zgodilo?

Hči: Prejšnji torek

...

Mati: Kdaj se je to zgodilo?

Hči: Ne vem

Mati: Je bilo to že dolgo nazaj?

Hči: Že dolgo dolgo nazaj

Mati: Dobro, že dolgo nazaj

Hči: *Ja*

Mati: Ali ni bilo to zdaj, ko si bila pri očetu?

Hči: Oh, ja, bilo je zdaj, ko sem bila pri očetu.

Ko opazujemo zapisan pogovor, je jasno vidno, da si hčerka prizadeva, da bi se strinjala z materinimi predlogi, mati pa tega obenem niti ne opazi. Ponavlja materine domneve in se strinja z vsemi vodenimi vprašanji. Medtem ko je nevtralnemu opazovalcu, ki se zaveda pojava sugestibilnosti in se osredotoča na formulacijo vprašanj in odgovorov, to lahko jasno, pa tega morda ne bo opazil zadevni odrasli, ki lahko vsak otrokov molk ali nepodajanje odgovorov s strani otroka razume kot znak, da je tema pretežka.

Študije<sup>4</sup> so pokazale, da lahko otroci v svoje spomine na dogodke vključijo napačne informacije svojih mater, odrasli pa težko razumejo, kako so nastale otrokove izjave. Zlasti težko je prepoznati, ali je otrok pričal kot odgovor na vodena vprašanja ali pa je informacije posredoval spontano<sup>5</sup>. To vključuje resnične primere, v katerih obstaja sum zlorabe otrok. V eni od raziskav so analizirali posnete pogovore med starši in otroki v primerih, ko so starši sumili, da je bil njihov otrok žrtev zlorabe. Analiza je pokazala, da so starši v vzorcu večinoma postavljali vodena in sugestivna vprašanja ter da so v pogovorih tudi

<sup>4</sup> Principe idr., 2013.

<sup>5</sup> Bruck idr., 1999; Lamb idr., 2000.

sami posredovali večino informacij, namesto da bi jih posredoval otrok<sup>6</sup>. Pomembno je, da so starši posnetke razumeli kot dokaz, da so otroci pričali o zlorabi. To pomeni, da se odrasli morda dejansko ne zavedajo sugestibilnosti in tega, kako so videti sugestivna vprašanja.

### *Sugestibilnost mladostnikov, ki vodi do lažnih priznanj*

O sugestibilnosti mlajših otrok, zlasti predšolskih, obstaja veliko literature, literatura o mladostnikih pa je manj obsežna. Predšolski in šolski otroci so očitno in vidno ranljivi, mladostniki pa lahko dajejo vtis odraslih in se poleg tega obnašajo na način, ki pri odraslih ne vzbuja nujno zaščitnih občutkov. Dejavniki tveganja, povezani z obdobjem mladostništva, vključujejo hormonske spremembe, ki vplivajo na vedenje, za starost značilno tvegano vedenje, nerazvite sposobnosti odločanja in telesni videz odraslega, čeprav se kognitivna in čustvena zrelost še ne razvijata.

Ti dejavniki tveganja vplivajo na preiskave, v katere so vključeni mladostniki. V literaturi o lažnih pričevanjih, tj. ko oseba prizna kaznivo dejanje, ki ga v resnici ni storila, je na primer tveganje, da bodo mladostniki podali lažno pričevanje, očitno večje kot pri starejših odraslih<sup>7</sup>. To je še posebej pomembno v kontekstu trgovine z ljudmi, saj lahko odrasli storilci manipulirajo z mladostniki ali jih prisilijo v kriminalne dejavnosti, zaradi česar jih kazenskopравни sistem ne obravnava kot žrtve, temveč kot osumljence ali storilce. To lahko negativno vpliva na krepitev zaupanja in omogočanje mladostnikom, da spregovorijo o svoji ranljivosti, viktimizaciji in morebitnih kaznivih dejanjih, storjenih zoper njih.

### *Z dokazi podprta praksa za preprečevanje sugestibilnosti*

Raziskave kažejo, da se lahko pričevanja otrok o izkušnjah drastično spremenijo, če se z njimi opravi sugestiven razgovor.



#### Uporaba odprtih vprašanj za pomoč pri priklicu spomina

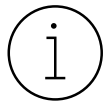
Čeprav je med izpraševanci splošno znano, da morajo postavljati vprašanja odprtega tipa in ne zaprtega, se mnogi morda ne zavedajo, *zakaj* je temu tako.

Vprašanja odprtega tipa, kot je »Povejte mi o tistem dnevu«, pozivajo intervjuvance, da aktivno iščejo informacije v svojem spominu. Zato lahko intervjuvanec razkrije stvari, na katere izpraševalec ne bi nikoli niti pomislil in jih zato ne bi vprašal. Vsi opazimo različne vrste podrobnosti, in to velja tudi za otroke.

<sup>6</sup> Korkman, Juusola in Santtila, 2014.

<sup>7</sup> Gudjonsson, 2021

Nasprotno pa se lahko oseba, s katero se opravlja razgovor, na zaprta ali vodena vprašanja, kot je »Ali ste napad videli na poti domov iz službe?«, le odzove, da bi potrdila ali zavrnila predstavljene informacije. Morda celo samodejno predpostavlja, da so informacije v vprašanju pravilne, in se s temi informacijami strinja, ne da bi to opazila, te informacije pa lahko pozneje postanejo del tega, kar misli, da si je zapomnila.

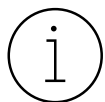


Pridobite čim bolj izčrpne opise, da preprečite morebitne predhodne vplive na otrokov spomin.

Izpraševalec mora od otroka poskušati pridobiti čim bolj izčrpne opise oseb, dogodkov, odnosov, dejanj ter njegovih misli, občutkov in čustev.

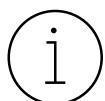
Poleg upoštevanja vpliva, ki ga imajo odrasli na otrokov spomin, je pomembno upoštevati tudi, kako so prejšnji pogovori z odraslimi morda oblikovali otrokovo razumevanje določenih izkušenj. Otroci si težko predstavljajo, da se odrasli, vključno s starši, motijo ali da lažejo.

Potencialni storilci lahko izkoristijo otrokovo sugestibilnost in naivnost, na primer tako, da opisujejo situacije zlorabe kot normalne ali celo pozitivne. To pomeni, da če otroke vprašamo, ali se je zgodilo »nekaj slabega«, morda ne odkrijemo primerov, ko so bili ti dejansko zlorabljeni, ki pomenijo jasno tveganje za otroka.



Ostanite nevtralni

Na splošno lahko odrasli otrokom razlagajo, kaj so »morali« občutiti ali kako so morda doživljali dogodek. Če so ta ugibanja napačna, lahko otrokovo pričevanje in odzive oddaljijo od otrokovih resničnih izkušenj.



Izogibajte se vprašanjem, na katere otroci lahko odgovorijo z da/ne

Otroci so zelo dovzetni za sugestije in lahko na vprašanja, na katere lahko odgovorijo z da/ne, odgovarjajo precej naključno. Na primer, na nesmiselna vprašanja, kot je »Ali je skakalec bolj jezen od slona?«, predšolski otroci raje odgovorijo pritrdilno, kot da bi odgovorili nikalno ali nakazali, da ne razumejo vprašanja ali ne poznajo odgovora<sup>8</sup>.

## (Ne)razumevanje spomina

Ena od najznačilnejših in hkrati morda ena od najmanj razumljivih lastnosti spomina je dejstvo, da očitno ne deluje kot videokamera. Spomin je zelo prilagodljiv. Naši spomini se nenehno spreminjajo. Nagnjeni so k izkrivljanju in ponovnim interpretacijam glede na informacije, ki jih dobimo iz drugih virov, zlasti od ljudi, ki jim zaupamo. To velja za vse ljudi, tako za odrasle kot tudi za otroke.

<sup>8</sup> Heather Fritzley idr., 2013

To tudi pomeni, da lahko pozneje spremenimo pogled na svoje izkušnje. To je precej pogosto opažanje, o katerem poročajo otroci, ki so žrtve zlorabe, pa tudi žrtve trgovine z ljudmi in/ali intimnega partnerskega nasilja; včasih žrtve šele pozneje razumejo elemente zlorabe v dogodkih. Z razvojem lahko otroci na primer spoznajo, da to, kar so doživeli, ni običajen del življenja drugih otrok.

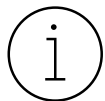
Pomembno je tudi razumeti asociativno naravo spomina: bolj podrobno kot lahko priča pojasnjuje vse vrste podrobnosti, tudi tiste, ki so z vidika kazenske preiskave nepomembne, več se bo verjetno spomnila. Prav tako ni nujno, da so spomini predstavljeni v kronološkem zaporedju – preiskovalni intervju se mora prilagoditi načinu pripovedovanja in spominjanja intervjuvanca in ne obratno<sup>9</sup>.

### *Spominjanje ponavljajočih se izkušenj*

V sistemu kazenskega pravosodja se morda pričakuje, da si osebe nekaj, kar se je zgodilo večkrat, zapomnijo bolje kot posamezne dogodke. Nekoliko paradoksalna ugotovitev, povezana s spominom, pa je, da se ponavljajočih se izkušenj spominjamo z manj jasnimi podrobnostmi kot edinstvenih izkušenj. Spomin bolje ohranja edinstvene izkušnje od vsakdanjih. Kadar se situacija ponavlja, se ponavadi oblikujejo tako imenovani »scenariji« dogodkov – kako se »običajno« zgodijo, namesto številnih ločenih, posameznih dogodkov. To je očitno pomembno na primer v primerih nasilja v družini, trgovine z ljudmi za spolne namene, prisilnega dela in številnih drugih okoliščinah, povezanih z različnimi oblikami trgovine z ljudmi in izkoriščanja.

Pomislite, da bi skušali opisati vse božične praznike/novoletne praznike/rojstne dneve (ali druge dogodke, ki so pomembni v vašem družbenem kontekstu), ki ste jih preživeli v svojem življenju. Zelo verjetno se bo izkazalo, da je to nemogoče. Namesto tega bi verjetno znali opisati, kaj se običajno dogaja ob božiču, morda pa tudi, kaj se je zgodilo ob nekem posebnem božiču, ki se je razlikoval od vseh drugih.

#### Spraševanje o ponavljajočih se izkušnjah



V kontekstu razgovora to pomeni, da je smiselno **izprašati po situacijah, ki izstopajo, kot so prva, zadnja in/ali najbolj zapomnljiva** (na primer najhujša, če je že ugotovljeno, da otrok govori o negativnih izkušnjah).

Poleg tega je priporočljivo, da že v zgodnji fazi razgovora poskušate **razjasniti, ali se je nekaj zgodilo enkrat ali večkrat**, in da postavljate splošna vprašanja

<sup>9</sup> Ta in številni drugi vidiki poudarjajo pomen elektronskega snemanja razgovorov namesto zapisovanja izjav med razgovorom.

(»Kaj se običajno zgodi, ko ...«), pa tudi specifična vprašanja (»Kaj se je zgodilo tisto popoldne na vrtu«).

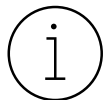
V nadaljnjih vprašanjih morate jasno navesti, o katerem konkretnem primeru se sprašuje (»Povej mi več o tem, kar se je zgodilo na vrtu«)<sup>10</sup>.

### *Spominjanje potencialno travmatičnih<sup>11</sup> in stresnih dogodkov*

Raziskave kažejo, da je spomine na travmatične ali resnično stresne dogodke težje pozabiti kot druge, bolj nevtralne ali pozitivne spomine, kar je pravzaprav žalostno.

Osnovni mehanizmi spomina so enaki tako za zelo stresne kot za druge vrste spominov. Vendar obstajajo dokazi, da so spomini na zelo stresne situacije lahko bolj »skeletalni« od drugih spominov, kar pomeni, da se osredotočajo na osrednje podrobnosti dogodka in pri tem zanemarijo obrobne podrobnosti. Izpostavljenost velikemu stresu verjetno negativno vpliva tudi na spomin, dolgotrajna izpostavljenost stresu pa vpliva tudi na druge duševne in kognitivne sposobnosti.

#### Razgovori o travmatičnih izkušnjah



Travmatične izkušnje se lahko med preiskovalnim razgovorom pokažejo na različne načine. Način spominjanja in opisovanja negativnih izkušenj je odvisen od posameznikovega kulturnega in drugega okolja.

Žrtve se morda težko spomnijo travmatičnih ali zelo stresnih izkušenj in o njih težko govorijo. Prav tako je precej dosledno ugotovljeno, da lahko osebe s takimi izkušnjami podajo manj podrobna in strukturirana pričevanja<sup>12</sup>.

Vendar obstajajo načini, kako žrtvam in pričam čim bolj pomagati pri podrobnih pričevanjih o stresnih dogodkih. **Čas, mirno vzdušje in občutek zaupanja** so pogoji, ki omogočajo čim bolj izčrpna pričevanja. Zato je priporočljivo, da se **osredotočite na vzpostavljanje odnosa in fizično okolje** za razgovor. Stresno

<sup>10</sup> Brubacher idr, 2014.

<sup>11</sup> Izraz "travma" se v literaturi uporablja različno, včasih v ožjem pomenu v povezavi z diagnozo posttravmatske stresne motnje ali PTSD, včasih pa v zelo širokem pomenu, ki zajema številne vrste negativnih življenjskih dogodkov. Poleg tega se med kulturami (in tudi skozi čas) razlikuje tudi način, na katerega se različne izkušnje štejejo za travmatične, in če se za takšne sploh štejejo, ter način, na katerega se kažejo reakcije na travmo. Odličen pregled o travmi, kulturi in preiskovalnem razgovoru je na voljo v Vredeveltdt idr., 2023.

<sup>12</sup> Vredeveltdt idr., 2023; Herlihy idr., 2002

okolje bistveno zmanjša možnost popolnega spominjanja, še toliko bolj, če se postavljajo skeptična ali vodena vprašanja.

## Kultura in spomin

### *Česa se spominjamo*

Pri preiskovalnih razgovorih je eden od glavnih ciljev zbiranje in ocenjevanje informacij, ki jih posredujejo žrtve in priče o svojih izkušnjah, spominih in zaznavah, tj. tako imenovani avtobiografski spomini. Kaj si bomo zapomnili, je odvisno od konteksta, družine, izobrazbe, kulturnega okolja, čustvenega stanja, minevanja časa, socialne interakcije itd<sup>13</sup>. Na ta način je s kulturo povezano tudi to, kako izpraševalci razumejo pričevanja, vključno z verbalno in neverbalno komunikacijo<sup>14</sup>. To je treba upoštevati tako pri razgovoru kot pri ocenjevanju pričevanj.

V literaturi je bila predlagana tradicionalna delitev na t.i. kolektivistične in individualistične kulture<sup>15</sup>. Vse več raziskav kaže, da so številni vidiki preiskovalnega razgovora dejansko povezani s kulturo in da je za preiskovalce zelo dragocen vpogled v to, kako se lahko kažejo kulturne razlike<sup>16</sup>. Osebe iz »kolektivističnih« kultur, kot so na primer države arabske regije ali podsaharske Afrike, v razgovoru denimo običajno navedejo manj podrobnosti kot osebe iz »individualističnih« kultur, na primer iz zahodnih držav. Pri izpraševalcu, ki prihaja iz »individualistične« kulture, lahko to vzbudi vtis manj koherentnega pričevanja<sup>17</sup>. Poleg tega je v nekaterih kulturah morda manj pomembno, kdo je opazoval določeni dogodek. Oseba lahko na primer opisuje izkušnje prijateljev ali družinskih članov, kot da bi jih doživela sama, ne da bi izrecno opisala, komu se je kaj zgodilo ali kdo je bil priča situaciji. To je bilo obravnavano in ugotovljeno v več mednarodnih kazenskih preiskavah<sup>18</sup>.

Opozoriti je treba, da kulturnih delitev ne smemo preveč poenostavljati in da lahko znotraj držav in kultur obstajajo številne subkulture in razlike, ki vplivajo na način, na katerega ljudje pripovedujejo<sup>19</sup>. Preiskovalcem se priporoča, da zberejo

---

<sup>13</sup> Nelson, 2003

<sup>14</sup> Elfenbein in Ambady, 2002; Laukka in Elfenbein, 2021

<sup>15</sup> Kot so zapisali Vredeveltd idr., 2023, so lahko poskusi pretirano preprostih kulturnih delitev pretirano poenostavljeni, poleg tega pa znotraj držav in kultur obstaja veliko subkultur in veliko razlik.

<sup>16</sup> Glej Hope idr. (2021).

<sup>17</sup> Graham idr., 2014; Khan in Haque, 2022; Herlihy idr., 2012

<sup>18</sup> Vredeveltd idr., 2023.

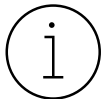
<sup>19</sup> Vredeveltd idr., 2023



informacije o ozadju oseb, s katerimi se opravlja razgovor, da bi lahko razumeli vpliv kulturnih vprašanj na komunikacijo.

### *Pismenost*

Po ocenah je na vsem svetu nepismenih 8 % mladih, starih od 15 do 24 let<sup>20</sup>. Znano je, da nepismenost negativno vpliva na sposobnost izražanja mnenj, misli, izkušenj in čustev. Nepismene osebe lahko zato v pričevanjih navedejo manj podrobnosti. Zaradi tega lahko obstaja tveganje, da bodo njihova pričevanja



ocenjena kot manj verodostojna, saj število podrobnosti v številnih državah velja za kazalnik verodostojnosti.

#### Razgovori v medkulturnem okolju

Na podlagi raziskav o kulturi in spominu je priporočljivo, da se izpraševanci:

- izogibajo vprašanjem, ki temeljijo na kulturno pogojenih pričakovanjih («vsi se spomnijo datuma obletnice»).
- osredotočijo na vprašanja, ki so pomembna za osebo, s katero opravljajo razgovor.
- izogibajo preveč konkretnim vprašanjem, razen če se ta nanašajo na nekaj, kar je povedala oseba, s katero se opravlja razgovor, in zato zahtevajo več informacij v zvezi s tem.
- Ko si želimo raziskati časovni potek dogodkov, je priporočljivo, da posebej vprašamo, kdaj se je nekaj zgodilo prvič in kdaj zadnjič.

### *Dojemanje časa*

Ljudje na splošno težko ocenjujejo čas. Težko ocenimo, koliko časa je trajala določena interakcija, pa tudi natančne čase in datume.

V zahodnih družbah smo se navadili na koledarje, ure in druge pripomočke, ki nam pomagajo opazovati in upoštevati čas. Življenje državljanov se meri praktično od rojstva dalje, in številni vidiki življenja, kot so izobraževanje in različna zdravstvena srečanja, potekajo v skladu z našo kronološko starostjo, zaradi česar se na primer lažje »spomnimo« ali bolje rečeno ocenimo, koliko smo bili stari, ko so se zgodili določeni dogodki. Vendar pa bi brez teh kulturnih orodij najverjetneje zelo težko ocenili celo to, katerega leta se je zgodil določen pomemben dogodek.

V kontekstu medkulturnega okolja je treba upoštevati, da obstaja veliko kultur, v katerih so natančni datumi manj pomembni in je zato manj verjetno, da si jih bodo osebe zapomnile. Združeni narodi so na primer ocenili, da je vsak četrti

<sup>20</sup> <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

otrok na svetu neregistriran<sup>21</sup>. V nekaterih kazenskih in drugih primerih je dejstvo, da starši ne poznajo datuma ali celo leta rojstva svojega otroka, povzročilo precejšnjo zmedo. Obstaja nevarnost, da se po zahodnih normah to pomanjkanje znanja razume kot znak, da oseba, s katero se opravlja razgovor, ne govori resnice. Prav tako lahko to predstavlja oviro za kriminalistično preiskavo, v kateri so informacije o časovnih podrobnostih pogosto pomembne za vložitev obtožnice.

Vprašanja, ki jih zastavljamo o času doživljanja, se tako lahko opirajo na kulturno pristransko dojemanje tega, česar bi se oseba, s katero se opravlja razgovor, »morala« spomniti in o tem poročati, kar lahko ogrozi možnosti za verodostojen odziv osebe, s katero se opravlja razgovor. To lahko privede tudi do vzorca komuniciranja, ki osebo, s katero se opravlja razgovor, ovira pri tem, da bi povedala, kar si dejansko želi izraziti, zaradi česar obstaja nevarnost, da bi izpustila informacije, ki so z vidika kazenskopravnega postopka morda bistvenega pomena.

#### Preučevanje časovnega razporeda dogodkov v razgovoru



Vsi ljudje, vključno z otroki, mladimi in odraslimi, ne glede na kulturno ozadje in kontekst, imajo lahko težave z vprašanji, kot so »Katerega datuma/meseca/leta se je to zgodilo?«. V tem primeru je priporočljivo, da jih vprašamo o okoliščini dogodka in od njih ne zahtevamo, naj ocenijo, »kdaj« je prišlo do dogodka.

Na primer, kdo je bil takrat z otrokom? Ali so se mlajši bratje in sestre, če jih otrok ima, že rodili? Vse informacije, povezane z okoliščinami, kot so prazniki, vreme, fizično okolje, hrana in igra, lahko pomagajo oceniti čas dogodka in omogočajo manjšo možnost za napako, kot pa neposredna vprašanja, kot so »Ali je bilo to pred enim letom, ali pred manj kot petimi leti, ali bolj pred desetimi leti?«.

---

<sup>21</sup> <https://news.un.org/en/story/2019/12/1053211>

## Razmisleki o razgovoru z otroki, ki so žrtve trgovine z ljudmi

### Opredelitev trgovine z otroki

V skladu s Palermskim protokolom<sup>22</sup>, je trgovina z ljudmi, vključno z otroki, opredeljena na naslednji način:

(a) »trgovina z ljudmi« pomeni novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejem oseb z namenom izkoriščanja z grožnjo, uporabo sile ali drugimi oblikami prisile, z ugrabitvijo, goljufijo ali prevaro, zlorabo pooblastil ali ranljivosti ali dajanjem ali prejetjem plačil ali koristi za zagotavljanje privolitev oseb, ki imajo nadzor nad drugo osebo. Izkoriščanje obsega najmanj izkoriščanje prostitucije za druge ali druge oblike spolne zlorabe oseb, njihovo prisilno delo ali služenje, suženjstvo in podobno, služabništvo ali odstranjevanje organov.

(b) soglasje žrtve trgovine z ljudmi o nameravanem izkoriščanju, navedeno v odstavku (a), se ne upošteva, če so bila uporabljena sredstva, navedena v odstavku (a).

(c) novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje otrok z namenom izkoriščanja se šteje za »trgovino z ljudmi«, tudi če ne vključuje sredstev, navedenih v odstavku (a).

(d) »otrok« pomeni vsako osebo, mlajšo od osemnajst let.

UNICEF in MOD opozarjata, da je naslednja opredelitev trgovine z otroki splošno sprejeta in jedrnata:

»novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje otrok z namenom izkoriščanja«.

Obstaja več oblik trgovine z otroki. Trgovina z ljudmi se izvaja za različne namene, med drugim za spolno izkoriščanje, izkoriščanje za delo, prisilne poroke in izkoriščanje v kriminalnih dejavnostih.

---

<sup>22</sup> Združeni narodi, 2000

### *Trgovina z ljudmi kot kontinuum*

Tako fizično kot psihično nasilje se lahko pojavljata kot kontinuum, tj. neprekinjen in včasih počasi razvijajoč se proces, in ne kot ločena, edinstvena dejanja<sup>23</sup>.

Če gre za nasilje v intimnih odnosih, lahko na primer preide od razmeroma blagega psihičnega nasilja do hudega fizičnega in psihičnega nasilja ter nadzora, pri čemer se žrtvi odvzamejo vse možnosti komuniciranja z osebami zunaj njenega okolja.

V čezmejnih primerih trgovine z ljudmi je žrtev morda privolila v delo v drugi državi. Krog prisile in nasilja se v teh primerih lahko začne šele v namembni državi<sup>24</sup>. To lahko vpliva na žrtev in na njene odzive na različne načine; sprva je lahko odnos tesen in večinoma pozitiven, počasi pa lahko preide v izrazito zlorablajoč in negativen odnos. V takih primerih lahko žrtev samodejno in večinoma nevede oblikuje razlage za storilčevo vedenje in njegove negativne posledice.

Drugi vidik pomena razumevanja kontinuitete nasilja je, da oseba, ki je bila prej tarča nasilja ali groženj z nasiljem, morda potrebuje le majhne opomnike, da se ponovno znajde v stanju strahu, ki vodi v njeno podrejenost trgovcem z ljudmi. Z vidika zunanjega ocenjevalca se lahko posamezna dejanja v določenem trenutku zdijo zanemarljiva, če se ne vidi in ne upošteva širše slike interakcij in razvoja odnosa. Zato je treba namesto posameznih podrobnosti poskušati dojeti celoto – kontinuum, ne pa posameznih točk in ukrepov.

### **Z dokazi podprte tehnike in protokoli za razgovor**

Zaradi pomanjkanja raziskav je le malo znanega o učinkovitosti obstoječih tehnik in protokolov pri razgovorih z otroki, ki so domnevne žrtve trgovine z ljudmi.

Dinamika razgovorov z žrtvami trgovine z ljudmi se lahko bistveno razlikuje od drugih forenzičnih razgovorov z otroki in lahko zahteva skrbnejši pristop k načrtovanju ter globlje razumevanje glede tega, kako je treba prilagoditi različne oblike in faze razgovorov. Predhodni rezultati sistematičnega pregleda literature o razgovorih z žrtvami (vseh starosti) trgovine z ljudmi kažejo na nujno potrebo po specializiranem, na žrtev osredotočenem protokolu za razgovor<sup>25</sup>.

---

<sup>23</sup> Liz, 1988. Koncept kontinuuma pri razumevanju nasilja nad ženskami je prvič uporabila Liz Kelly (1988). Trdila je, da lahko spolno nasilje nad ženskami pojmuje kot kontinuum, ki vključuje agresijo brez fizičnega nasilja in hujše oblike nasilja.

<sup>24</sup> Goodey, 2004

<sup>25</sup> Hoogeystein in Taniguchi (v pripravi).

### *Načela NICHD-R*

Splošno priporočilo je, da morajo izpraševalci otrok upoštevati načela protokola NICHD-R ali podobne protokole za zaslišanje, ki temeljijo na dokazih, kot je na primer opisano v nedavni knjigi *White Paper on Forensic Child Interviewing* Evropskega združenja za psihologijo in pravo<sup>26</sup>. Povzetek faz razgovora je priložen v prilogi k temu priročniku (Prilagoditev razgovora z otrokom pri preiskovanju trgovine z otroki in z njo povezanih kaznivih dejanj).

Slika/okvirček: Osnovna načela forenzičnih razgovorov z otroki

- Uporabite odprte spodbude, ki jih povežite z nadaljnjimi vprašanji.
- Izogibajte se razlaganju, kako se je otrok morda počutil, ali njegovih čustev do domnevnega storilca.
- Izogibajte se ugibanju, na kaj je otrok morda osredotočil svojo pozornost in kaj bi si »moral« zapomniti.
- Pokažite empatijo z aktivnim poslušanjem.

### *Vrednotenje prisilnih praks razgovorov*

Švedska študija<sup>27</sup>, ki je analizirala tehnike, ki jih policija uporablja pri preiskovanju domnevnih primerov spolne trgovine z mladimi dekleti, je pokazala, da so preiskovalni razgovori zelo sugestivni in da so glede na to, kako so bili prikazani, bolj podobni zaslišanjem kot pa razgovorom. Verjetno ni presenetljivo, da ti razgovori niso obrodili sadov pri doseganju glavnega cilja preiskovalnih razgovorov, tj. pridobivanju ključnih informacij. Žrtve so se izogibale osrednjim temam, kot sta prodaja spolnih uslug in njihov odnos s storilci. Bolj ko je policija uporabljala prisilne tehnike zasliševanja, na primer pritiskanje na žrtve, naj govorijo, bolj so se mlade osebe, s katerimi se je opravljal razgovor, temu izogibale.

### **Izzivi pri prepoznavanju trgovine z ljudmi**

Opredelevanje otrok, ki so žrtve trgovine z ljudmi, pogosto zahteva, da kazenskoopravni sistem upošteva celotno sliko in kontekst otroka. Kot je navedeno, je eden od možnih dejavnikov, ki to otežujejo, tradicija kazenskoopravnega sistema, da išče edinstvena, specifična dejanja in ne kontinuiranega stopnjevanja položaja ranljivega otroka<sup>28</sup>. Da bi dobili »celotno sliko«, je treba vložiti veliko truda in časa v vzpostavljanje odnosa, zagotoviti

<sup>26</sup> Korkman idr., 2024

<sup>27</sup> Lindholm idr. 2014; 2015

<sup>28</sup> »Zaradi dreves ne vidimo gozda«, kot je dejal eden od policistov, specializiranih za preiskovanje trgovine z mladoletniki.

varnost otroka in varne razmere zunaj sobe za razgovor, ter razumeti, kako se je otrok znašel v položaju, v katerem je.

Žrtve imajo pogosto tudi več ranljivosti in so lahko daleč od podobe »popolne žrtve«. To se lahko še okrepi, če organi ne obravnavajo otrok kot žrtev tudi v primerih, ko so bili storilci njihovi lastni starši. V finskem primeru iz leta 2021<sup>29</sup> so starši od 14/15-letnega fanta zahtevali, da jim pomaga pri preprodaji drog. Fant je bil edinec, ki je po selitvi iz druge države živel sam s starši in ni imel druge socialne podpore. Na okrožnem sodišču je bil obsojen zaradi kaznivih dejanj v zvezi z drogami. Vendar ga je pritožbeno sodišče na podlagi izjave izvedenca osvobodilo, saj je menilo, da ni bil sposoben samostojno odločati o sodelovanju pri kaznivih dejanjih, ker je bil odvisen od svojih staršev.

Ta primer je do določene mere mogoče primerjati s primeri otrok, ki so rekrutirani v kriminalne združbe ali ugrabljeni in izkoriščeni kot otroci vojaki. Zgolj na podlagi otrokove starosti (če je presegel starost za kazensko odgovornost) in preiskovanih dejanj se lahko sprejme sodno logična odločitev o kazenskem pregonu otroka, medtem ko se lahko na podlagi razumevanja otrokovega razvoja in psihološkega stanja, odnosa s storilcem/-i ter morebitnih elementov psihološke prisile in nadzora otrok obravnava kot žrtev.

*Če osumljence zaslišite tako, kot bi zaslišali žrtve, lahko izboljšate identifikacijo.*

Mlade *obdolžence* je treba zaslišati na občutljiv način in jim omogočiti, da v ozračju zaupanja in spoštovanja delijo svoje izkušnje. Tako imajo organi več možnosti, da prepoznajo tudi žrtve, ki so bile običajno prepoznane le kot storilci.

Prav tako je bolj verjetno, da bodo spoštljiva srečanja z osumljenci in odprta vprašanja privedla do resničnih in ne lažnih priznanj. Obstaja nekaj raziskav o učinkovitih metodah preiskovalnih razgovorov z odraslimi osumljenci, za mlade osumljence pa jih skorajda ni. Za splošna načela, ki jih je treba upoštevati pri skoraj vseh vrstah preiskovalnih razgovorov, glej Méndezova načela učinkovitega zaslišanja<sup>30</sup>, ki so jih potrdili Združeni narodi.

## **Zakaj številne žrtve nerade povedo, kaj se jim je zgodilo**

Sodelovanje z žrtvami, ki se upirajo, izmikajo in so včasih sovražne, kar se v primerih trgovine z ljudmi pogosto zgodi, je za izpraševalca posebno zahtevno.

---

<sup>29</sup> Toivonen idr., 2022

<sup>30</sup> [Mendes principles, 2021](#)

Žrtve trgovine z ljudmi na splošno, vključno z otroki, so lahko pri razkritju zelo zadržane iz več razlogov, vključno s skepticizmom do organov in slabimi izkušnjami z njimi, zgodovino zlorabe in zanemarjanja, povezanostjo s storilcem in/ali odvisnostjo od njega ter strahom, da se bodo stvari z razkritjem le še poslabšale<sup>31</sup>. Ugotovljeno je bilo na primer, da so otroci, ki so bili žrtve trgovine z ljudmi v spolne namene, v preteklosti pogosto trpeli zaradi slabega ravnanja in so večkrat stopili v stik s socialnimi službami. Te lahko vključujejo negativne izkušnje, kot je odvzem skrbništva staršem in namestitvijo v rejniške domove<sup>32</sup>.

Z mnogimi žrtvami so ravnali slabo, še preden so postale žrtve trgovine z ljudmi.

V nekaterih primerih, vključno s prisilnimi porokami, ko so vpleteni družinski člani, sorodniki, prijatelji, znanci ali partnerji, otroci morda ne bodo želeli razkriti svojih izkušenj zaradi strahu pred vplivom, ki bi ga razkritje lahko imelo na bližnjo osebo. Žrtve se lahko bojijo stigme in sramote zase, za svoje družine in skupnosti, medtem ko je za storilce tveganje, da bodo kazensko preganjani, majhno<sup>33</sup>.

V primerih, ko so otroci zabljeni ali prisiljeni v kriminalne dejavnosti, lahko številne ranljivosti in pomanjkanje zanesljive podpore odraslih povzročijo občutek nepripadnosti, kar lahko storilci izkoristijo za ustvarjanje čustvene odvisnosti od njih. Zaradi tega morda ne želijo posredovati informacij o kontekstu, v katerem so zlorabljeni, zlasti če jih pravosodni sistem obravnava kot »kriminalce«. Morda se iz utemeljenih razlogov bojijo posledic<sup>34</sup>. Možno je tudi, da otroci samih sebe ne dojemajo kot ranljive ali kot žrtve, ampak se dejavnosti prostovoljno udeležujejo zaradi drugih potreb, ki jih zadovoljuje skupina: pripadnosti, statusa in morda denarnih koristi.

Poleg tega se lahko otroci sramujejo svoje vpletenosti. Če je žrtev že od samega začetka dejavno in sporazumno sodelovala v situaciji, lahko samoobtoževanje in sram povzročita, da ne želi opisati situacije organom<sup>35</sup>.

Dodatna težava je, da žrtev svoj položaj razume šele več mesecev ali celo dlje po dogodkih, ki so se zgodili. Zbiranje dokazov je v tem primeru lahko težavno, zlasti če otrok ne želi prostovoljno razkriti informacij.

Po drugi strani pa lahko organi težko razumejo neodzivnost mladih žrtev in izvajajo dodaten pritisk, kar lahko še poveča nezaupanje žrtev v organe<sup>36</sup>. Kadar

---

<sup>31</sup> West, 2016: <http://dx.doi.org/10.11114/ijsss.v4i5.1407>; Lavoie idr., 2019

<sup>32</sup> Franchino-Olsen 2021; Somer in Szwarcberg 2001

<sup>33</sup> <https://www.uitgeverijparis.nl/nl/reader/204793/1001413551>

<sup>34</sup> Home Office, 2010. V tem poročilu je poudarjena tudi potreba po opredelitvi morebitnih tveganj, ki jim je otrok lahko izpostavljen, če poskuša opustiti kriminalne dejavnosti.

<sup>35</sup> Goodey 2004

<sup>36</sup> Lavoie idr., 2019

na meji naletijo na mlade najstnike, so lahko organi razočarani nad njihovo obotavljivostjo pri pripovedovanju o njihovem položaju in se odločijo za precej odločno in pritlehno zasliševanje, ki bo otroka pri opisovanju njegovega položaja verjetno bolj oviralo kot pa mu pomagalo.

### Primer: Spolna zloraba prek spleta

Primeri spolne zlorabe prek spleta se razlikujejo od bolj tradicionalnih oblik obtožb o spolni zlorabi, saj pogosto obstajajo dokazi za zlorabo. To pomeni povsem drugačno izhodišče za preiskavo in razgovor.

Preiskave, ki temeljijo na dokumentiranih videoposnetkih, slikah in dnevnikih klepeta, pri katerih je bilo ugotovljeno, da je otrok, ki ga je treba zaslišati, tisti, ki je prisoten v gradivu, se pogosto imenujejo »neizpodbitna resnica« (ground truth). V takih primerih se torej ne sprašujemo, ali je bil otrok zlorabljen. Namen preiskave je zbrati dodatne informacije o zlorabi, na primer o drugih vpletenih osebah, srečanjih, ki niso bila dokumentirana itd. Zato je treba ustrezno spremeniti strategije razgovora.

Vpleteni otroci se morda sploh ne zavedajo, da so bili žrtve zlorabe, ali pa ne menijo, da je temu tako. Velikokrat se storilec pretvarja, da je otrok ali vrstnik, in otrok ima zato lahko občutek, da je razvil odnos s storilcem. V nekaterih primerih odkritje gradiva nastopi tako pozno, da se otroci težko spomnijo situacije, zlasti v manj hudih primerih.

Pomembno je, da se morajo izpraševalci zavedati, da v nasprotju z navidezno splošno domnevo, da naj bi spolna zloraba otrok prek spleta imela manj hude posledice za otroka v primerjavi s kaznivimi dejanji fizične spolne zlorabe, raziskave kažejo, da so lahko posledice enako hude ali celo hujše, pri čemer otroci žrtve nosijo dodatno breme zavedanja, da spolne slike ali posnetki z njimi krožijo po internetu<sup>37</sup>.

Izraženi so bili tudi pomisleki, da je lahko kazenskoopravni postopek včasih bolj škodljiv za otroško žrtev kot dogodki, ki se preiskujejo. Pri tem sta pomembna dva etična vidika. Prvič: če obstajajo številni dokazi o zlorabi, ki jasno kažejo na to, da je bil določen otrok žrtev, otrokovo pričanje ni potrebno za razumevanje dogodkov. Čeprav je otroku mogoče in treba omogočiti, da je v preiskavi slišan, ga ne smemo siliti, da pripoveduje o izkušnjah, za katere obstajajo drugi dokazi. Drugič: preiskovalci morajo razmisliti, kako otroka nežno obvestiti o morebitnem gradivu o njem, saj je za žrtve lahko šok, da organi lahko dostopajo do njihovih slik in videoposnetkov ter da jih bodo videli različni akterji kazenskega pravosodja, k temu pa pripomore tudi dejstvo, da gradivo verjetno kroži po

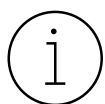
<sup>37</sup> Joleby idr., 2020



spletu. Poleg tega morajo preiskovalci poznati aplikacije in igre, ki so priljubljene med otroki, ter se zavedati dokazov, ki bi bili pomembni za primer. Vse to bi moralo biti podlaga za načrtovanje razgovorov in oblikovanje vprašanj za razgovore.

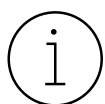
Zaradi zgoraj navedenih razlogov je bila predlagana prilagoditev razgovora zlasti za preiskave spolnih kaznivih dejanj prek spleta, ki se trenutno preizkuša na terenu<sup>38</sup>.

Oglejte si tudi [primer](#) v Prilogi: Prilagoditev razgovora z otroki pri preiskovanju trgovine z otroki in z njo povezanih kaznivih dejanj.



*Priprava na razgovor z otrokom, ki je nezmožen ali nepripravljen za pogovor*

Organom priporočamo, da sodelujejo z organizacijami, ki podpirajo žrtve, saj lahko to sodelovanje izboljša možnosti za vzpostavitev stika<sup>39</sup>. Izpraševalcem je mogoče priporočiti, da najprej pridobijo pregled nad ozadjem žrtev in njihovimi izkušnjami, če je to le mogoče, ter razmislijo, kako bi te izkušnje lahko vplivale na to, kako se bodo otroci verjetno obnašali in sodelovali z organi, kot so organi kazenskega pregona.



*Alternativne hipoteze, kadar ni trdnih dokazov*

V primerih, ko ni trdnih dokazov (v literaturi so pogosto imenovani neizpodbitna resnica), da je bil otrok žrtev, ni nujno, da je vzrok za neuspeh pri opisovanju dogodkov nepripravljenost, saj obstajajo tudi primeri, ko obtožbe temeljijo na nesporazumih ali lažnih obtožbah. Alternativne hipoteze je treba oblikovati na podlagi razpoložljivih informacij ter jih preučiti v okviru razgovora in preiskave.

Tudi v primerih, ko obstajajo dokazi o kaznivih dejanjih, storjenih proti otroku, se je treba zavedati, da je lahko veliko stvari, ki preiskovalcu še niso znane. Obravnava alternativnih razlag obtožbe in odprtost preiskovalca za dejstvo, da so razpoložljive informacije morda pomanjkljive ali zavajajoče, zmanjšujeta

<sup>38</sup> Korkman idr., 2022. Za preiskovalne razgovore v zvezi s spletnimi kaznivimi dejanji zoper spolno nedotakljivost se pripravljajo posebne smernice, ki jih bo mreža Barnahus izdala do leta 2024.

<sup>39</sup> Lavoie idr., 2019; Turkel in Tiapula, 2008

tveganje potrditvene pristranskosti. To je pomembno, saj lahko potrditvena pristranskost preiskovalca privede do sodnih zmot<sup>40</sup>.

## **Psihološki nadzor in prisila v okviru trgovine z ljudmi**

Psihološka prisila pomeni nadzorno vedenje, katerega cilj je, da oseba postane odvisna ali podrejena eni ali več drugim osebam z različnimi vedenji. To lahko vključuje funkcionalno izolacijo od podpornih oseb, odvzem vsakodnevnih potreb ter psihično in včasih tudi drugo nasilje. Fizično nasilje ni nujno potrebno za pridobitev nadzora nad žrtvijo; tudi grožnje in ustvarjanje vzdušja »ali pa« so učinkoviti pri tem, da se žrtev podredi storilčevi volji. Če je izvajanje psihološke prisile uspešno, lahko povzroči, da žrtev postane vse bolj nemočna in izgubi svojo sposobnost odločanja.

### *Izolacija*

Izolacija žrtve (funkcionalna izolacija) je učinkovit način, kako žrtev navezati na trgovca z ljudmi; če so ji omejeni drugi stiki, je lahko vsaj en stik boljši kot noben. S storilcem so lahko izolirane zlasti žrtve iz drugih držav, in če je storilec (na primer v primerih izkoriščanja delovne sile ali trgovine z ljudmi) edina oseba, s katero lahko žrtev komunicira zaradi kulturnih in jezikovnih ovir, se bo žrtev v vsakdanjem življenju zanašala na storilca. Ker je storilec lahko edina oseba, prek katere lahko žrtev dobi informacije o okolici, ima ogromno moč nad tem, kako žrtve dojemajo oblasti, zanesljivost policije, pravice zaposlenih, kako oblasti gledajo na ženske, ki prodajajo spolne storitve in verodostojnost žensk ali žrtev kaznivih dejanj na splošno. Moč takšnega nadzora je dobro prikazana v citatu žrtve<sup>41</sup>:

»To lahko razložim tako, kot da vsak dan sprehajate svojega psa na povodcu. Nato psa peljete ven in mu odvezmete povodec. Pes ne pobegne in ne podivja. Obrne se, vas pogleda in reče: »No, kaj pa naj zdaj?« Zelo smo se bali zunanjega sveta. On [storilec] nam je vcepil v glavo, da nas ljudje ne marajo in da nas ne bodo poslušali.«

Otrokom se lahko omeji tudi stiki z družinskimi člani doma ali pa so ti stiki pod strogim nadzorom. Ohranjanje popolnega nadzora nad socialnim položajem žrtve lahko pomeni tudi zmanjšanje vseh možnosti za neodvisno komuniciranje z drugimi osebami, na primer tako, da se žrtvi odvzame telefon, prepreči uporaba družbenih medijev ali drugih elektronskih komunikacijskih sredstev, da se jo vozi

---

<sup>40</sup> Korkman idr., 2024

<sup>41</sup> Citat iz Wydall in Zerk, 2021.

v šolo in druge ustanove ter iz njih, da se ne bi družila z drugimi, in da se omeji njena ekonomska neodvisnost.

### *Primer: Prisilna poroka*

Prisilne poroke so izziv za sisteme kazenskega pravosodja, saj se običajno pojavljajo v okviru kulturno povezanih tradicij in tako imenovanih sistemov časti ter lahko zahtevajo znanja, ki običajno niso del nacionalnih policijskih usposabljanj<sup>42</sup>. Otroci, ki so žrtve prisilnih porok, so večinoma mladi priseljenci, večinoma dekleta, ki jih pošljejo v njihovo matično državo, da bi jih poročili. Primeri vključujejo tudi pare s tujim poreklom (pogosto prosilce za azil), ki so se pred vstopom v državo poročili drugje, ter moške s tujim poreklom, ki se poročijo z mladoletno soprogo iz svoje matične države, pri čemer se poroka sklene v njihovi matični državi ali kraju trenutnega prebivališča<sup>43</sup>.

### *Pozitivne interakcije*

Psihološki nadzor je lahko tudi v obliki »pozitivnih« interakcij<sup>44</sup>. Primeri se lahko začnejo tako, da se storilec pretvarja, da je partner, prijatelj, vzornik ali starš, pri čemer so žrtve še posebej ranljive zaradi predhodne ranljivosti, kot je pomanjkanje zanesljivih odnosov. Pozitivna interakcija lahko ustvari solidarnost med otrokom in storilcem. Za ljudi je tudi značilno, da ne marajo in se bojijo neznanega ter se počutijo varnejše v okolju ali z osebami, ki jih poznajo, tudi če je to objektivno očitno škodljivo za otroka. Neznano je lahko bolj strašljivo od znanega. Storilec lahko menja pozitivne in negativne interakcije, kar je strategija, ki je lahko celo bolj učinkovita kot uporaba izključno negativnih načinov nadzora nad žrtvijo (na primer grožnje in nasilje). Žrtve se lahko oklepajo pozitivne interakcije in jo iščejo, pri čemer krivijo same sebe za vedenje, ki je povzročilo negativne odzive storilca, podobno kot to včasih počnejo otroci, ki odraščajo pri starših, ki jih zlorablajo.

### *Travmatična vez*

Kot je bilo že omenjeno, so osebe iz ranljivih okolij in s pomanjkanjem zdravih odnosov še posebej izpostavljene tveganju, da postanejo žrtve. Poleg tega je bilo ugotovljeno, da se pogosteje navežejo na storilce zaradi tako imenovane *travmatične vezi*. To pomeni čustveno vez, v kateri se žrtev naveže na storilca in

---

<sup>42</sup> Miles-Johnson in Courtenay, 2021.

<sup>43</sup> Kervinen in Ollus, 2019.

<sup>44</sup> Bassil, 2019

pogosto ponavlja zgodovino zlorabe. Značilnosti travmatične vezi vključujejo<sup>45</sup> neravnovesje moči, izmenično uporabo pozitivnih in negativnih interakcij s strani storilca, dejstvo, da je žrtev hvaležna za pozitivno interakcijo in se obtožuje za negativno interakcijo, ter dejstvo, da žrtev prevzeme perspektivo storilca. Ta čustvena vez med žrtvijo in storilcem lahko žrtev poveže s storilcem učinkoviteje kot grožnje in nasilje.

### *Prisila*

Pomembno je, da se zavedamo vpliva<sup>46</sup> prisilnega nadzora. Trgovina z ljudmi običajno vključuje uporabo groženj, sile ali drugih prisilnih sredstev, pa tudi ugrabitev, prevare in goljufije ali uporabo položaja moči proti otrokom, ki so pogosto v ranljivem položaju. Vključuje lahko tudi ukrepe, kot so plačila ali ugodnosti v zameno za usluge. Kadar se uporablja katero koli od teh sredstev, je vprašanje »soglasja«, na primer za prodajo spolnih uslug ali delo v neurejenih razmerah, nepomembno<sup>47</sup>. Med temi žrtvami so pogoste predhodne ranljivosti in izkušnje z zlorabami.

### *Primer: Izkoriščanje v kriminalnih dejavnostih*

Otroci in mladostniki, ki jih zvbijo ali prisilijo v kriminalne dejavnosti, so pogosto v posebno ranljivem položaju. Storitci lahko izkoristijo občutek nepripadnosti in pomanjkanje zanesljive podpore odraslih, s katerimi se soočajo številni otroci v ranljivih situacijah. Ti otroci so lahko čustveno odvisni od tistih, ki so jih rekrutirali, ter od izkoriščevalskega in škodljivega okolja, v katerem so se znašli.

Če akterji kazenskoopravnega postopka te mlade dojemajo in se z njimi srečujejo kot s kriminalci, je zelo malo verjetno, da bodo odkriti in bodo povedali podrobnosti o kontekstu, v katerem so zlorabljeni – morda se iz utemeljenih razlogov bojijo posledic<sup>48</sup>.

Tudi organizirani kriminal deluje na teh temeljih; morebitne nove člane spodbuja, da se mu pridružijo, nato pa jim z grožnjami in prisilo zelo otežuje odhod, ko bi morda želeli zapustiti kriminalni način življenja.

<sup>45</sup> Casassa idr., 2022

<sup>46</sup> Čeprav lahko prisila vpliva na žrtve in preiskovalni razgovor z njimi, v primerih trgovine z otroki ni treba dokazovati prisile v skladu s členom 3.c Konvencije ZN o trgovini z ljudmi. Podobno soglasje ni pomembno tudi v primerih, ki vključujejo otroke.

<sup>47</sup> UNODC, 2014.

<sup>48</sup>

[https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment\\_data/file/189392/DCSF-00064-2010.pdf.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/189392/DCSF-00064-2010.pdf.pdf). V tem poročilu je poudarjena tudi potreba po opredelitvi morebitnih tveganj, ki jim je otrok lahko izpostavljen, če poskuša opustiti kriminalne dejavnosti.

Prepoznavanje mladih, ki so prisiljeni ali z njimi manipulirajo v kriminalne dejavnosti, zahteva tudi, da kazenskopравни sistem upošteva celotno sliko in kontekst otroka.

*Ta primer se ne nanaša le na prisilo, temveč tudi na krepitev travme in pozitivne interakcije.*



Prilagoditev razgovora za upoštevanje psihološkega in prisilnega nadzora <sup>49</sup>

Žrtve se morda ne zavedajo, da jih storilci (na primer odrasli vodje tolpa ali romantični partnerji) nadzorujejo, in se morda počutijo veliko bolj povezane s storilci kot z oblastmi. Vprašanje o tem, ali so bili »prisiljeni« narediti nekaj, ali menijo, da je bila njihova »svoboda omejena« ali da bi »lahko odšli skozi vrata«, ni nujno učinkovita strategija.

Da bi žrtve čim bolj povečale možnosti za posredovanje informacij, ki preiskovalcem omogočajo oceno morebitnega obstoja psihološke prisile ali drugih oblik nadzornega vedenja, se izpraševalcem svetuje, naj opravljajo tudi odprte razgovore in tako povečajo količino informacij, ki jih posredujejo osebe, s katerimi se opravlja razgovor. To je najbolje storiti tako, da jih prosite, naj čim bolj izčrpno opišejo svoj položaj.

Izpraševalci si morajo prizadevati pridobiti čim več informacij o vsakdanjem življenju, vključno s tipičnim dnevom. Poizvedovanje o vsakodnevnih opravilih je ključno v skoraj vseh primerih, ko obstaja sum nasilja ali zlorabe v bližnjih odnosih ali v vsakodnevnih družbenih okoljih, kot je delovno okolje.

Poleg tega naj se izpraševalci osredotočijo na teme, kot so prijatelji in družabno življenje. Ali se otrok srečuje z vrstniki? Ali se lahko svobodno druži, s komer koli se odloči? Kako stopi v stik s temi ljudmi? Če je otrok ločen od svoje družine, ali je z njo v stiku, in če je, kako? Če gre otrok ven, kdo ve, kje je in kako to ve?

Ali ima otrok dostop do lastnega telefona, in če ga ima, ali ima do njega dostop tudi kdo drug? Ali se zaveda, da bi mu nekdo lahko sledil prek GPS prek telefona ali drugih naprav? Ali lahko uporablja družbene medije, e-pošto, internet? Drugi vidiki, ki jih je treba preučiti, so otrokova uporaba bančnih/kreditnih kartic, denarja in morebitne plače ali drugih plačil.

Otroka lahko vprašate tudi o stvareh, ki jih sme in ne sme početi, ter o posledicah prekrškov (»Kaj bi se zgodilo, če bi...«). Otroka lahko tudi vprašate, kaj stori, če mora nekaj dobiti ali kupiti.

<sup>49</sup> Ti predlogi so bili združeni na podlagi prej omenjenih raziskav, zlasti Cordisco-Steele 2019 in internih dokumentov finske policije, specializirane za preiskovanje trgovine z ljudmi.

Ključnega pomena je raziskati otrokove življenjske okoliščine: Kako, kje in s kom otrok živi, spi, je, se umiva itd. Kako mu je vseč? Kam gre, če gre ven? Kje so živeli prej – kako to, da so se preselili? Otroka lahko vprašate tudi o kraju, kjer je odraščal.

Poleg tega je za razumevanje otrokovega socialnega položaja in morebitne odvisnosti od osumljenca verjetno ključno raziskati otrokove odnose. Tako lahko izpraševalec vpraša o osumljencu/prijateljih/družini (po potrebi) in glede na njihovo starost o odnosih, kaj počnejo, kaj jim je pri njih vseč ali ne itd.

Prav tako je pomembno, da se pozanimate o osebah, ki jim zaupajo: »Ali lahko komu zaupaš?«/»Če se pojavijo težave, komu lahko o tem poveš?«. Takšne osebe so lahko vir informacij in, če niso med osumljenci, morebitni ponudniki podpore v nadaljnjem postopku. Ustvarjanje zdravih odnosov je pomemben zaščitni dejavnik pred prihodnjo zlorabo in prihodnjimi odnosi travmatičnih vezi<sup>50</sup>.

### **Posvečanje časa zagotavljanju varnosti in vzpostavljanju odnosa**

Da bi preučili kontinuiteto stopnjevane situacije ranljivega otroka in ne iskali zgolj edinstvenih, specifičnih dejanj, je pomembno zagotoviti varnost otroka in varne razmere zunaj sobe za razgovor, vzpostaviti odnos in razumeti, kako se je otrok znašel v položaju, v katerem je.

Zagotavljanje varnosti in zaščite otroka ter razmer zunaj sobe za zaslišanje lahko zahteva posebna prizadevanja, informacije, vire, tesno sodelovanje s ponudniki pomoči žrtvam in/ali socialnimi službami ter čas.

Ne glede na starost osebe, s katero se opravlja razgovor, ali kontekst razgovora poglobljen odnos izboljša komunikacijo in pomaga otrokom pri obvladovanju tesnobe in negativnih čustev. To je ustrezno priznано v literaturi o forenzičnih razgovorih z otroki (in odraslimi) ter v raziskavah o učinkih socialne podpore.

Pridobivanje informacij o celotnem kontekstu otroka, vključno z morebitno spremembo prvotno pozitivnega odnosa v prisilnega, bo verjetno zahtevalo več časa kot raziskovanje redkih ali edinstvenih izkušenj, zlasti če je otrok zaradi svojih izkušenj postal nenaklonjen odraslim na splošno ter osebam z avtoriteto. Za zaključevanje preiskave trgovine z ljudmi je lahko potrebnih več razgovorov, v nekaterih primerih pa lahko traja dlje časa, da se vzpostavi odnos in zagotovi vzdušje, v katerem se otrok počuti dovolj sproščeno, da lahko pripoveduje o svojih izkušnjah.

---

<sup>50</sup> Casassa idr., 2022



### *Kulturno občutljive strategije za vzpostavljanje odnosa*

Medtem ko je v raziskavah povsem jasno navedeno, kako pomembno je vzpostaviti stik (z vsemi osebami, s katerimi se opravlja razgovor, ne glede na njihovo starost, tudi z osumljenci), pa najboljših strategij za to ni tako enostavno določiti. Raziskav o razlikah v socialni komunikaciji, ki so povezane s kulturo, ni veliko. Kognitivne strategije razgovora, kot sta postavljanje odprtih vprašanj in izogibanje vodenim vprašanjem, bodo verjetno podobne ne glede na jezik ali kulturo, socialne strategije za vzpostavljanje odnosa in podporo otroku pa bodo verjetno bolj vezane na kulturo. Strategije, ki lahko delujejo v ZDA, kot so na primer večkratna uporaba otrokovega imena, prošnja, naj jih otrok pogleda v oči, in izkazovanje velikega zanimanja za otroka z izjavami, kot je »Resnično te želim bolje spoznati«, se lahko v drugih kulturah zdijo vsiljive ali nevljudne.

Pred srečanjem z morebitnimi žrtvami trgovine z ljudmi si morajo zato izpraševalci vzeti čas za temeljito načrtovanje in pripravo razgovora, vključno s seznanitvijo z ozadjem, kontekstom in izkušnjami žrtev, saj to pomembno vpliva na to, kako se bodo morebitne žrtve v razgovoru obnašale.

## Sodelovanje s tolmači

### Vloga tolmača

Raziskovalci so doslej precej zanemarjali uporabo tolmačev pri preiskovalnih razgovorih. Raziskovalna poročila in povratne informacije preiskovalnih izpraševalcev, tolmačev in akterjev kazenskega pravosodja precej dosledno kažejo na dejstvo, da je tolmačenje v preiskovalnih razgovorih zahtevno. Naslov švedske študije, v kateri so z analizo izkušenj forenzičnih preiskovalcev preučevali kakovost preiskovalnih razgovorov z otroki s pomočjo tolmača, situacijo odkrito opiše takole: »Po mojih izkušnjah to sploh ne deluje«<sup>51</sup>.

Izkušnje kažejo, da se lahko tolmači izogibajo neposrednemu prevajanju. To lahko storijo zaradi obzirnosti do oseb, s katerimi se opravlja razgovor, ali izpraševalcev, ali pa poskušajo otroku pomagati z lažjimi vprašanji. To je lahko tudi posledica besed ali besednih zvez, ki jih je težko natančno prevesti. Pri takšnem pristopu tolmača obstaja tveganje, da bo uporabil sugestivni jezik in druge tehnike zaslišanja, ki lahko diskreditirajo otrokovo pričanje.

Intervjuji s pomočjo tolmača so včasih opisani kot »ples treh oseb«. Pri plesu dveh oseb je razmeroma enostavno uskladiti gibe in se odzivati na gibe partnerja, pri plesu treh oseb pa je sinhronizacija bolj zapletena in lahko zahteva več priprav in vaje.

### Kulturno občutljiv jezik

Terminologija v zvezi s spolnostjo, vprašanji spola in nasiljem je kulturno občutljiva in se lahko med kulturami (in celo znotraj njih) zelo razlikuje. Izrazi imajo lahko različne pomene, ki se lahko izgubijo pri prevajanju.

V številnih jezikih uporabljajo evfemizme, da o spolnosti ne bi govorili preveč odkrito. Na primer, izraz za »spolno zlorabo otrok« ni na voljo v vseh jezikih. To še bolj ovira otrokove možnosti, da bi pojasnil izkušnje spolne zlorabe, saj se zdi, da ima le malo jezikov otrokom prijazne in natančne besede za (zlasti ženske) genitalije.

Tudi način poimenovanja oseb se med jeziki razlikuje; v nekaterih jezikih lahko osebe poimenujejo tudi brez predpostavke o spolu, spet drugi jeziki pa uporabljajo zaimke, ki se nanašajo tudi na starost ali položaj.

---

<sup>51</sup> Ernberg idr., 2022



Poleg tega je oblikovanje odprtih ali nevtralnih vprašanj v nekaterih jezikih lažje kot v drugih; v znakovnih jezikih imajo tolmači na primer lahko težave pri oblikovanju odprtih vprašanj.

### *Izvleček razgovora*<sup>52</sup>

V nadaljevanju sledi prepis razgovora z žrtvijo trgovine z ljudmi iz Romunije.

Uradnik: Ali lahko razložite, kaj mislite s tem, ko pravite, da je poskušal imeti spolne odnose?

Prevod: Na kaj se sklicujete, ko pravite, da je poskušal imeti spolne odnose, kaj pravite s tem?

Žrtev: Pomeni, da sem ga skušala držati čim dlje od sebe.

Prevod: Poskušala sem ga držati čim dlje od sebe.

Uradnik: Ali se ga je kdajkoli dotaknila, ali... ali je položila roko na njegov penis, ali je bil vzburjen, ali je bil trd...

Prevod: Ali ste kdaj poskusili ali ste ga dotaknili ali je bil navdušen?

Žrtev: Da. Da. Poskušala sem ga odriniti, ker je bil na meni in nisem mogla zajeti zraka, bil je zelo debel, zelo velik.

Prevod: Skušala sem ga odriniti, ker je bil na meni in nisem mogla pravilno dihati, bil je tudi zelo velik.

Kot je razvidno iz te izmenjave, se tolmač po najboljših močeh trudi za natančen prevod, vendar se zdi, da je zlasti eksplicitna sklicevanja na spolne dejavnosti težko natančno prevesti.

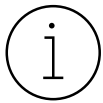
### *Skupno usposabljanje izpraševalcev in tolmačev*

V okviru finskega projekta Barnahus so od leta 2020 vsako leto organizirana usposabljanja za registrirane sodne tolmače, ki so specializirani za forenzične razgovore z otroki. Na podlagi usposabljanja so bila izdana nova priporočila policiji, naj razgovore z otroki s pomočjo tolmača izvaja predvsem s pomočjo teh specializiranih tolmačev. Pomembno je, da je bilo usposabljanje dvosmerna učna izkušnja, pri čemer so se specializirani forenzični preiskovalci za otroke, ki so vodili usposabljanje, lahko veliko naučili od tolmačev in obratno. Te izkušnje se ujemajo z že prej navedenimi priporočili znanstvenikov: Preiskovalni izpraševalci in tolmači morajo medsebojno sodelovati, se udeleževati skupnih usposabljanj in skupaj pripravljati razgovore. Če tolmač ne razume pomena postavljanja

---

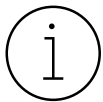
<sup>52</sup> Wilson, 2020.

odprtih vprašanj, bo težko poskrbeti za kakovostne razgovore, ne glede na to, kako usposobljen je forenzični spraševalec.



### *Stik s tolmačem*

Priporočljivo je, da se tolmači zavedajo, kako pomembno je vzpostaviti stik in zagotoviti nevtralnno podporo med razgovorom. S tem se poudarja tudi pomen usposabljanja tolmačev. Strokovnjakom priporočamo, da v največji možni meri sodelujejo z usposobljenimi sodnimi tolmači. Izpraševalci si morajo vzeti čas, da se skupaj z njimi pripravijo na razgovor in določijo čim bolj nevsiljive in primerne načine za obravnavo pomembnih vprašanj, da bi tolmačem zagotovili dober odnos v vseh primerih, vključno s trgovino z ljudmi in izkoriščanjem.



### *Sodelovanje s tolmači*

Načrtovanje in priprava pred razgovorom sta ključnega pomena. Izpraševalcem svetujemo, da se pred razgovori sestanejo s tolmači in pregledajo načrtovani razgovor, vključno z vsemi njegovimi fazami ter točkami posameznih faz. Poleg tega bo izpraševalec morda želel pregledati načrtovana vprašanja, s katerimi bo uvedel temo obtožbe, da bo imel tolmač čas razmisliti, kako jih oblikovati na čim bolj odprt in nezavajajoč način.

Izpraševalci in tolmači se morajo pogovoriti tudi o tem, kako odpraviti morebitne nejasnosti v komunikaciji. Če je na primer beseda, ki jo uporablja otrok, dvoumna ali ima lahko več kot en pomen, lahko tolmaču naročimo, naj to komentira, na primer z besedami »Ta beseda lahko pomeni X ali Y«, da lahko izpraševalec poskuša najti način za razjasnitev izraza. Enako velja za vprašanja ali odgovore, ki jih tolmač ne more prevesti neposredno.

To so na primer:

- Prevajanje tehničnega jezika, zapletenih izrazov in postopkov;
- Prevajanje besed, ki so v enem jeziku nevtralne glede na spol, v jezike, v katerih ni ustreznih spolno nevtralnih besed;
- Razpravljanje o spolnih odnosih ali raziskovanje dotikanja genitalij v jezikovnih kontekstih, kjer za to ne obstajajo eksplicitne besede, ampak se namesto njih uporabljajo evfemizmi;
- Prevajanje odprtih vprašanj v npr. znakovne jezike. Če vprašanja odprtega tipa ne obstajajo, bo morda treba vprašanja preoblikovati v vprašanja, za katera obstaja niz izbirnih odgovorov, da bi čim bolj zmanjšali število vodenih vprašanj.

Drug vidik, ki ga pogosto izpostavljajo tolmači in ki ga drugi strokovnjaki verjetno spregledajo, je, da ima tolmač med razgovorom dvakrat toliko dela kot izpraševalec in otrok ter opravlja nalogo, ki je kognitivno – in velikokrat tudi

čustveno – obremenjujoča. Zato mora biti izpraševalec pozoren tudi na počutje tolmača, na primer tako, da se pogovori o tem, kako lahko tolmač sporoči, kdaj potrebuje odmor, ali pa sporoči, da mora izpraševalec govoriti počasneje ali uporabljati krajše stavke.

Pomembno je omeniti, da je delo s tolmači priložnost za učenje. Preiskovalni razgovori so strogo odvisni od jezika, in bolje kot izpraševalec razume meje jezika, ki ga uporablja otrok, bolj verjetno je, da bo komunikacija uspešna. Priznavanje različnih izzivov pri tolmačenju intervjujev z otroki je že dober začetek.

## Priloga: Prilagoditev razgovora z otroki pri preiskovanju trgovine z otroki in z njo povezanih kaznivih dejanj

*NB: To je sprememba protokola razgovora NICHD-R, ki je namenjena izpraševalcem, ki so seznanjeni s protokolom (ali drugimi podobnimi, z dokazi podprtimi protokoli razgovora), in se ne sme uporabljati kot nadomestilo, pač pa kot osvetlitev dejavnikov, ki jih je treba upoštevati pri preiskavah trgovine z otroki.*

### 1. Načrtovanje in priprava pred razgovorom

Preiskovalni razgovor se mora začeti z načrtovanjem in pripravo na razgovor, pri čemer se izpraševalci seznanijo z:

- ozadjem žrtve,
- osnovnimi informacijami v zvezi z domnevnim/-i kaznivim/-i dejanjem/-i,
- znanjem žrtve o preiskavi, če je to mogoče pridobiti,
- morebitno potrebo po tolmaču, vključno z narečjem, ki ga govori žrtev.

Ključnega pomena je, da se uvedba obtožbe v pogovor načrtuje pred pogovorom, da se zagotovi, da je tema uvedena na način, ki ni preveč dvoumen, hkrati pa ni voden oziroma ne napeljuje osebe, s katero se opravlja razgovor. Teme, ki jih je treba obravnavati, je treba načrtovati pred razgovorom in jih pregledati, ko se pojavijo nove informacije.

#### *Alternativne hipoteze za obravnavano trditev*

Pred razgovorom je pomembno, da izpraševalec oceni informacije, ki so mu na voljo pred razgovorom, in prouči možne alternativne hipoteze za obtožbo. V primerih, ko obtožba temelji na pripovedovanju druge osebe o tem, kaj je otrok povedal, bi alternativne hipoteze na primer vključevale (vsaj) naslednje:

1. Otrok je prepoznan kot žrtev, na podlagi izjave druge osebe.
2. Del obtožbe je resničen, vendar se dejanja/storilci/okoliščine razlikujejo od prvotne obtožbe.
3. Obtožba je posledica nesporazuma druge osebe, ki je podala izjavo, da je otrok žrtev.
4. Obtožba je posledica vodenih pogovorov z otrokom.
5. Gre za namerno lažno obtožbo otoka ali druge osebe.

#### *Razmišljanje o neznanem: preiskovalna miselnost*

Če obtožbe temeljijo na trdnih dokazih (kot so na primer video dokazi ali nedvoumne somatske ugotovitve), alternativne hipoteze za samo obtožbo

morda ne bodo potrebne, vendar je še vedno pomembno, da ohranite podobno preiskovalno in odprto miselnost glede morebitnih napačnih razlag dogodkov ali dokazov, ki niso bili predloženi itd. Izpraševalcu svetujemo, da pred razgovorom sestavi seznam odprtih vprašanj, da jih ne bi pozabil in da bi lahko oblikoval čim več vprašanj odprtega tipa. Te teme vključujejo na primer naslednje (vendar jih je treba vedno spremeniti glede na informacije o primeru):

- vpletenost drugih odraslih (poleg domnevnega storilca),
- vpletenost drugih otrok (ali odraslih žrtev),
- pogovori o dogodkih z drugimi osebami, vključno s storilci, žrtvami in drugimi osebami,
- drugi podobni dogodki, usmerjeni proti otroku ali drugim osebam,
- transakcije,
- sredstva za komunikacijo.

### *V primerih razgovorov s tolmači*

Povezati se je treba s profesionalnim tolmačem, po možnosti z *registriranim sodnim tolmačem*, in pred razgovorom predvideti dovolj časa, da bosta lahko izpraševalec in tolmač pregledala *ključne teme*, o katerih se bo govorilo. Načrtovanje vključuje tudi to, kako *odpraviti morebitne nesporazume*, kako pomembno je *oblikovati odprta vprašanja* in se *izogniti vodenim vprašanjem* ter pregledati *pomembne izraze*.

Zlasti v primerih, povezanih s kaznivimi dejanji zoper spolno nedotakljivost ali prisilnimi porokami, je ključnega pomena zagotoviti, da spol tolmača in/ali izpraševalca ustreza željam žrtve.

## **2. Uvodna faza: Vzpostavite stik z otrokom in ga seznanite s situacijo, v kateri bo potekal razgovor.**

Namen uvodne faze je vzpostaviti pomemben odnos z otrokom. Številni otroci, ki so žrtve trgovine z ljudmi ali drugih kaznivih dejanj, kot so spolna kazniva dejanja prek spleta, so lahko precej zadržani pri tem, da bi o svojih izkušnjah spregovorili z organi. Ustvarjanje dobrega odnosa je ključnega pomena za premagovanje te ovire in je za vse osebe, s katerimi se opravljajo razgovori, predpogoj za uspešen preiskovalni razgovor.

V bistvu ni priporočljivo nadaljevati razgovora, če se pred tem ne vzpostavi ustrezen odnos. Načini vzpostavljanja odnosa se razlikujejo od situacije do situacije. Za nekatere otroke lahko to pomeni, da se je treba pred začetkom preiskovalnega razgovora z njimi srečati ločeno, medtem ko je za druge pomembno, da se jim dovoli čim prej govoriti o dogodkih.

### 3. Vaja iz pripovedovanja (trening epizodičnega spomina)

Namen vadbenega razgovora je seznaniti otroka s komunikacijo v razgovoru in mu omogočiti, da se uri v podajanju odgovorov na vprašanja odprtega tipa. Takšen razgovor prav tako daje izpraševalcu možnost, da si ustvari predstavo o otrokovem načinu komuniciranja. Pri majhnih otrocih ali otrocih z netipičnimi razvojnimi vzorci ali pri razgovorih s pomočjo tolmača se lahko v takšnih razgovorih oceni, ali je mogoče razgovor uspešno izvesti tako, kot je bilo načrtovano, ali pa je potrebna dodatna podpora ali strokovno znanje.

### 4. Osnovna pravila (ki so prijazna do otrok in v skladu z zakonodajo)

Pravice in zahteve za priče se razlikujejo od države do države, vendar jih je osebi, s katero se opravlja razgovor, običajno treba pojasniti na začetku zaslišanja. Način razlage mora biti prilagojen otrokovi starosti in stopnji razumevanja.

V literaturi o intervjujih z otroki so pogosto predlagane naslednje teme, ki jih je treba uvesti na tem mestu<sup>53</sup>:

- Pomen resnicoljubnosti (z navodili otroku ali s prošnjo, naj obljubi, da ne bo lagal),
- Pravica otroka, da ne govori o stvareh, o katerih ne želi govoriti,
- Otrok mora povedati, če o čem ni prepričan, če česa ne ve ali če se česa ne spomni,
- Otrok lahko popravi izpraševalca, če ta česa ni razumel.

Pomembno je, da ne pozabite opisati vseh pravnih vidikov, npr. pravice glede samoobtožbe ali glede obtožbe ožjih družinskih članov, na otrokom prijazen način.

### 5. Vsebinska faza

Ko izpraševalec uspešno vzpostavi stik z otrokom, mora čim bolj nevsiljivo preiti k vsebinski fazi. Način predstavitve teme se bo zelo razlikoval glede na osnovne informacije. Informacije, za katere obstajajo jasni in nedvoumni dokazi, se na primer lahko obravnavajo pri pojasnjevanju razloga za preiskavo.

*Primer: prisilno/otroško delo:* Če je jasno ugotovljeno, da otrok dela, in če obstaja sum, da delovni pogoji morda predstavljajo trgovino z ljudmi, je tema razgovora otrokovo delo. Cilj je zbrati vse možne konkretne informacije o delovnih pogojih (npr. zgodovina, osebni odnosi, plače, delovni čas itd.).

---

<sup>53</sup> Opomba: Navedene teme se bodo verjetno razlikovale glede na vlogo, v kateri je otrok zaslišan (tj. kot žrtev, kot priča, kot osumljenec).

»Slišala sem, da delaš v podjetju X. Ali mi lahko poveš kaj o tem?« → Rekel si, da je to delo (zabavno/dolgočasno/težko) – povej mi več o tem... kaj pri tem delu je X/kaj misliš z X

»Katerega dne si nazadnje delal? Ali mi lahko o tem poveš čim več, kolikor se pač spomniš?«

»Povedal si mi, da je X šef. Prosim, povej mi več o X-u« → Povej mi, kako si ga spoznal... kaj običajno počneta skupaj... povej mi več o drugih prisotnih osebah...«

*Primer: spolna zloraba prek spleta:* Če obstajajo slike, videoposnetki ali dnevniki klepeta, ki jasno dokazujejo, da je bil otrok, s katerim se opravlja razgovor, žrtev, se lahko izpraševalec sklicuje na to.

»Policija preiskuje primer, v katerem je bilo ugotovljeno, da je moški prosil otroke, naj mu pošiljajo svoje slike, zato želimo izvedeti čim več o tem moškem in o tem, kako je bil v stiku z otroki. Iz njegovega dnevnika klepeta je razvidno, da je sporočila pošiljal tudi tebi. Temu moškemu je ime X. Ali mi lahko poveš vse, kar veš o njem?«

Vendar pa v mnogih primerih tako imenovana neizpodbitna resnica pred preiskovalnim razgovorom ni poznana. V takih primerih je treba informacije, povezane z obtožbo, obravnavati kot nepreverjene. Takšne informacije se ne smejo navajati kot dejstva.

V pogovorih med otroki in odraslimi (ali katerima koli dvema osebama) lahko na primer pride do napak, opustitev, napačnih razlag in napačnih trditev zaradi (namernih ali nenamernih) sugestivnih vprašanj. Če je bila podana prijava, da je otrok nekomu povedal o zlorabi, je treba upoštevati možnost, da je prišlo do nesporazuma. Otroku je treba postavljati vprašanja, ki mu omogočajo, da nepristransko opiše situacijo, namesto da bi ga prosili, naj ponovi, »kar je povedal učitelju«.

V vsebinski fazi intervjuja je priporočljivo, da se tema raziskuje s tako imenovanim **»lijakastim pristopom«**, tj. tako, da se zbere čim več informacij z odprtimi vprašanji:

Povabila k pripovedovanju (»Povej mi več o ...«) in povabila oziroma spodbude k nadaljevanju pripovedovanja o informacijah, ki jih je otrok že podal (»Omenil si, da te je prisilil. Povej mi čim več o tem«). Izpraševalec naj postavlja bolj usmerjena vprašanja šele, ko so bile z odprtimi vprašanji zbrane vse možne informacije. Če je starost osebe na primer ključno vprašanje v preiskavi in je otrok opisal, da je bil v stiku z neko osebo, mora izpraševalec otroka najprej vprašati o tej osebi;

»Omenil si X. Ali mi lahko poveš več o X ...«

Izpraševalec lahko nato preide na bolj specifična vprašanja, na primer;

»Kako je izgledal X?«

Šele po teh vprašanjih lahko spraševalec v skrajnem primeru vpraša po natančnejših informacijah, na primer, ali otrok ve, koliko je bil star X. Zaprta vprašanja so tvegana, saj bo otrok morda podal le ugibanja, kar mora izpraševalec upoštevati.

To pomeni, da lahko izpraševalec v primeru, da otrok reče »Ima 45 let«, nadaljuje z vprašanjem, kako otrok to ve. To lahko privede do informacij, kot so: »Videti je kot moj oče, ki je star 45 let« ali »Ne vem, ampak videti je bil star« ali »Rekel je, da je star 45 let«, kar omogoča boljšo oceno posredovanih informacij.

*Med pogovorom je pomembno vzpostaviti stik z otrokom, ga ohranjati ter otroka podpirati z aktivnim poslušanjem!*

*Če je otrok nekaj doživel večkrat*

Spomini na ponavljajoče se dogodke se lahko razlikujejo od spominov glede posameznih primerov. Znano je, da ponavljajoče se, a podobne izkušnje vodijo k splošnemu spominu na to, »kaj se običajno zgodi«, otrok pa se lahko težko spomni natančnih podrobnosti posameznih primerov.

Pri pogovoru o ponavljajočih se dogodkih je priporočljivo, da izpraševalci:

1. sprašujejo o ponavljajočih se dogodkih že v fazi vadbenega intervjuja,
2. uporabljajo splošna vprašanja (»Kaj se običajno zgodi, ko...«) IN specifična vprašanja (»Kaj se je zgodilo včeraj«), saj to omogoča priklic različnih vrst spominov,
3. vprašajo, ali se je nekaj zgodilo enkrat ali večkrat,
4. označijo določene epizode: »Povej mi več o času, ko si obiskal svojega strica.«
5. vprašajo o posameznih epizodah – zadnja, prva, tista, ki si jo je otrok najbolj zapomnil.

*Raziskovanje psihološke prisile in nadzora*

Ker žrtve trgovine z ljudmi nimajo nujno občutka, da so pod nadzorom, temveč trgovca z ljudmi dojemajo kot prijatelja ali osebo, na katero se lahko zanesejo in ji morda zaupajo bolj kot akterjem kazenskopravnega sistema, neposredno vprašanje o »prisili« morda ne bo informativno. Tudi v tem primeru je priporočljivo otroka podpreti in ga povabiti, naj zagotovi čim več informacij o svojih okoliščinah. Za zbiranje informacij, povezanih s psihološkim nadzorom in prisilo, naj izpraševalci zberejo čim več informacij o okoliščinah, v katerih se domnevno dogaja trgovina z ljudmi. Ker je neodvisnost žrtev trgovine z ljudmi



pogosto omejena, saj so izolirane od vzdrževanja stikov z zunanjim svetom, je treba te teme obravnavati.

**Teme, na katere se je treba osredotočiti:**

- nadzor/svoboda,
- prijatelji, družabno življenje zunaj doma, načini navezovanja stikov s socialnimi partnerji,
- uporaba telefona, družbenih medijev (dostop osebe/drugih oseb),
- bančne kartice, uporaba denarja,
- plače, plačila,
- dnevne rutine,
- življenjske razmere (lastna soba, sanitarije, hrana),
- odnosi (z osumljencem, prijatelji, družino),
- osebe, ki jim otrok lahko zaupa – kako lahko otrok stopi v stik z njimi?
- osebe, s katerimi se otrok lahko pogovori?

*Če se otrok ne želi pogovarjati o določeni temi*

Pomembno je, da otroka ne silite k pogovoru ali z njim močno manipulirate. Če otrok ne želi govoriti o določenih vsebinskih vprašanjih, mora izpraševalec to spoštovati. Izpraševalec lahko na primer jasno pove: »Razumem, da zdaj ne želiš govoriti o tem. Ne bom te silil, da mi to poveš – imaš pravico, da se odločiš, kaj mi želiš povedati.«

Če je otrok očitno vznemirjen zaradi izpostavljenе teme, se lahko izpraševalec vrne k pogovoru o lažjih temah in morda kasneje otroka vpraša, če mu lahko zastavi še kakšno vprašanje. V nekaterih primerih je lahko težka tema za otroka presenečenje ali šok, zato bo morda potreboval nekaj časa, da se privadi na misel, da se bo treba o njej pogovarjati. Izpraševalec lahko predlaga tudi odmor ali nov sestanek. Vendar je pomembno, da otroku ne vzbudite vtisa, da se bo moral o nečem prej ali slej pogovoriti.

Otroku lahko vedno daste svoje kontaktne podatke, če si pozneje premisli glede razgovora. Pomembno je razmisliti, na kakšen način lahko otrok to najlažje sporoči – verjetno bo to kaj drugega kot telefonski klici ali elektronska sporočila med delovnim časom.

## **6. Zaključek**

Izpraševalec lahko ob koncu razgovora povzame, kaj je otrok povedal, in vpraša, ali bi otrok rad povedal še kaj, o čemer ga ni vprašal. Ob koncu razgovora mora izpraševalec poskrbeti, da je otrok pomirjen, na primer tako, da ga vpraša, kako se počuti in ali še kaj potrebuje ali želi. Če je to mogoče, naj si izpraševalec prizadeva otroku opisati naslednje korake v postopku.

Po razgovoru morajo izpraševalec in drugi strokovnjaki razmisliti o dobrem počutju otroka in njegovi morebitni potrebi po takojšnji ali prihodnji oskrbi.

*Avtorica tega priporočila je dr. Julia Korkman na zahtevo Sveta baltskih držav v okviru projekta, ki ga sofinancira EU. Je priloga k »Priročniku za forenzične razgovore z otroki v domnevnih primerih trgovine z ljudmi«. Sklicevanja na raziskovalno literaturo, na kateri temeljijo te smernice, so navedena v priročniku, ključna vprašanja, opisana v tem priročniku, pa so obravnavana v naslednji literaturi:*

- *Korkman idr., 2024: White Paper on Forensic Child Interviewing: Research-Based Recommendations by the European Association of Psychology and Law*
- *Lamb idr., 2018: Tell Me What Happened: Structured Investigative Interviews of Child Victims and Witnesses. Wiley.*
- *Brubacher idr., 2014: Recommendations for interviewing children about repeated experiences. Psychology, Public Policy & Law.*
- *Cordisco-Steele 2019: Adapted Forensic Interview Protocol for Children and Adolescents when Exploitation and/or Trafficking is Suspected. National Children's Advocacy Center.*
- *Korkman, 2023: Trafficking in human beings: Psychological coercion and investigative interviewing. HEUNI/ELECT Policy Brief.*

*Za koristne pripombe se še posebej zahvaljujemo Noori Halmeenlaakso, Nacionalni urad kriminalistične policije, Finska, Natalii Ollus, HEUNI, Olivii Lind Haldorsson, Svet baltskih držav, Shawnni von Blixen-Finecke, Svet baltskih držav, in Lindi Cordisco-Steele, Nacionalni center za zagovornišvo otrok.*

## Viri

Akhtar, S., Justice, L. V., Morrison, C. M. in Conway, M. A. (2018). Fictional first memories. *Psychological Science*, 29(10), 1612–1619.

Andrews, S. J., Lamb, M. E. in Lyon, T.D. (2015). Question Types, Responsiveness and Self-contradictions when Prosecutors and Defense Attorneys Question Alleged Victims of Child Sexual Abuse. *Applied Cognitive Psychology*, 29: DOI: 10.1002/acp.3103

Bassil, N.C. (2019): Coercive control in long term sex trafficking relationships: Using exhaustion to control victims. [https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1105&context=jj\\_etds](https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1105&context=jj_etds)

Brubacher, S. P., Powell, M. B. in Roberts, K. P. (2014). Recommendations for interviewing children about repeated experiences. *Psychology, Public Policy, and Law*, 20(3), 325–335. <https://doi.org/10.1037/law0000011>

Andrews, S. J., Lamb, M. E. in Lyon, T. D. (2015). Question types, responsiveness and self-contradictions when prosecutors and defense attorneys question alleged victims of child sexual abuse. *Applied Cognitive Psychology*, 29(2), 253–261.

Casassa, K., Knight, L. in Mengo, C. (2022). Trauma bonding perspectives from service providers and survivors of sex trafficking: A scoping review.

Cordisco Steele, L. (2019). Adapted forensic interview protocol for children and adolescents when exploitation and/or trafficking is suspected. National Children's Advocacy Center.

Elfenbein, H. A. in Ambady, N. (2002). On the universality and cultural specificity of emotion recognition: a meta-analysis. *Psychological bulletin*, 128(2), 203.

Ernberg, E., Magnusson, M., Koponen, L. in Landström, S. (2022). »It doesn't work at all, that's my experience«: Swedish forensic interviewers' views on interpreter-mediated child interviews. *Child Abuse & Neglect*, 127, 105540.

Franchino-Olsen H. (2021). Vulnerabilities Relevant for Commercial Sexual Exploitation of Children/Domestic Minor Sex Trafficking: A Systematic Review of Risk Factors. *Trauma, violence & abuse*, 22(1), 99–111. <https://doi.org/10.1177/1524838018821956>

Graham, B., Herlihy, J. in Brewin, C. R. (2014). Overgeneral memory in asylum seekers and refugees. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 45(3), 375–380. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2014.03.001>

Goodey, J. (2003). Migration, Crime and Victimhood: Responses to Sex Trafficking in the EU. *Punishment & Society*, 5(4), 415–431. <https://doi.org/10.1177/14624745030054003>

Gudjonsson, G. H. (2021). The science-based pathways to understanding false confessions and wrongful convictions. *Frontiers in Psychology*, 12, 633936.

Heather Fritzley, V., Lindsay, R. C. in Lee, K. (2013). Young children's response tendencies toward yes–no questions concerning actions. *Child Development*, 84(2), 711–725.

Herlihy, J., Scragg, P. in Turner, S. (2002). Discrepancies in autobiographical memories—implications for the assessment of asylum seekers: repeated interviews study. *Bmj*, 324(7333), 324–327.

Herlihy, J., Jobson, L. in Turner, S. (2012). Just tell us what happened to you: Autobiographical memory and seeking asylum. *Applied Cognitive Psychology*, 26(5), 661–676. <https://doi.org/10.1002/acp.2852>

Home Office, 2010. Safeguarding children and young people who may be affected by gang activity: [https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment\\_data/file/189392/DCSF-00064-2010.pdf.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/189392/DCSF-00064-2010.pdf.pdf)

Hoogesteyn, K. in Taniguchi, T. Promising Practices for Law Enforcement Victim Interviews of Potential Human Trafficking Victims: A Scoping Review. Forthcoming.

Hope idr. (2021). Urgent issues and prospects at the intersection of culture, memory, and witness interviews: Exploring the challenges for research and practice. *Legal and Criminological Psychology*. <https://doi.org/10.1111/lcrp.12202>

Joleby, M., Lunde, C., Landström, S. in Jonsson, L. S. (2020). »All of me is completely different«: Experiences and consequences among victims of technology-assisted child sexual abuse. *Frontiers in psychology*, 11, 606218.

Kelly, L. (1988). *Surviving Sexual Violence*. Cambridge: Polity Press

Kervinen, E. in Ollus, N. (2019). *Trafficking in Children and Young Persons in Finland*. HEUNI Publication Series št. 89. Helsinki: HEUNI. <https://heuni.fi/-/trafficking-of-children-and-young-people-in-finland>

Khan, S. in Haque, S. (2022). Autobiographical memory and future episodic thinking among trauma-exposed Rohingya refugee people. *Applied Cognitive Psychology*, 1300–1311. <https://doi.org/10.1002/acp.4014>

Korkman, J., Juusola, A. in Santtila, P. (2014). Who made the disclosure? Recorded discussions between children and caretakers suspecting child abuse. *Psychology, Crime & Law*, 20(10), 994–1004.

Korkman, J., Otgaar, H., Geven, L., Bull, R., Cyr, M., Hershkowitz, I., Mäkelä, J-M., Mattison, M., Milne, R., Santtila, P., van Koppen, P., Memon, A., Danby, M., Filipović, L., Garcia, F.J., Gewehr, E., Gomes Bell, O., Järvilehto, L., Kask, K., Körner, A., Lacey, E., Lavoie, J., Magnusson, M., Miller, Q.C., Pakkanen, T., Peixoto, C.E., Perez, C.O., Pompedda, F., Su, I., Sumampouw, N.E.J., van Golde, C., Waterhouse, G.F., Zappalà, A. in Volbert, R. (2024). *White Paper on Forensic Child Interviewing: Research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law. Psychology, Crime and Law.*

Korkman, Rossi, Joleby, Hershkowitz in Lamb, 2022: [https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ\\_Sessions/CCPCJ\\_31/PNI/Child\\_forensic\\_interviewing\\_in\\_online\\_cases.pdf](https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_31/PNI/Child_forensic_interviewing_in_online_cases.pdf).

Lamb, M. E., Brown, D. A., Hershkowitz, I., Orbach, Y. in Esplin, P. W. (2018). *Tell me what happened: Questioning children about abuse.* John Wiley & Sons.

Lamb, M. E., Orbach, Y., Sternberg, K. J., Hershkowitz, I. in Horowitz, D. (2000). Accuracy of investigators' verbatim notes of their forensic interviews with alleged child abuse victims. *Law and Human Behavior*, 24(6), 699–708.

Laukka, P. in Efenbein, H. A. (2021). Cross-cultural emotion recognition and in-group advantage in vocal expression: A meta-analysis. *Emotion Review*, 13(1), 3–11. <https://doi.org/10.1177/1754073919897295>

Lavoie, J., Dickerson, K. L., Redlich, A. D. in Quas, J. A. (2019). Overcoming disclosure reluctance in youth victims of sex trafficking: New directions for research, policy, and practice. *Psychology, public policy, and law*, 25(4), 225.

Lindholm, Börjesson in Cederborg, A-C. (2014). »What happened when you came to Sweden?«: Attributing responsibility in police interviews with alleged adolescent human trafficking victims. *Narrative Inquiry* Volume 24. <https://doi.org/10.1075/ni.24.2.01lin>

Lindholm, J., Cederborg, A-C. in Alm, C. (2015) Adolescent girls exploited in the sex trade: informativeness and evasiveness in investigative interviews, *Police Practice and Research*, 16(3), 197–210. DOI: 10.1080/15614263.2014.880839

Mendez Principles: Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering (2021). <https://interviewingprinciples.com> and [https://www.apt.ch/sites/default/files/publications/apt\\_PoEI\\_EN\\_11.pdf](https://www.apt.ch/sites/default/files/publications/apt_PoEI_EN_11.pdf)

Miles-Johnson, T. in Courtenay, T. (2021) Recognition and response: policing 'Forced marriage' in England, *Policing and Society*, 31:10, 1248–1264, DOI: <https://doi.org/10.1080/10439463.2021.1873325>

Nelson, K. (2003). Self and social functions: Individual autobiographical memory and collective narrative. *Memory*, 11(2), 125–136. <https://doi.org/10.1080/741938203>

Principe, G. F., DiPuppo, J. in Gammel, J. (2013). Effects of mothers' conversation style and receipt of misinformation on children's event reports. *Cognitive Development*, 28(3), 260–271.

Righarts, S., Jack, F., Zajac, R. in Hayne, H. (2015). Young children's responses to cross-examination style questioning: The effects of delay and subsequent questioning. *Psychology, Crime & Law*, 21(3)

Somer, E. in Szwarcberg, S. (2001). Variables in delayed disclosure of childhood sexual abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(3), 332–341.

Toivonen, V., Korkman, J., Laajasalo, L. in Pollari, K. (2022). Oikeudellinen ikärajasasääntely käyttäytymistieteellisen tiedon valossa. *Defensor Legis*, 4, s 857–875. [https://www.edilex.fi/defensor\\_legis/1000850001](https://www.edilex.fi/defensor_legis/1000850001)

Turkel, A. in Tiapula, S. (2008). Strategies for Interviewing Child Victims of Human Trafficking.

United Nations, 2000. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons>

UNODC, 2014. Global Report on Trafficking in Persons 2014. <https://reliefweb.int/report/world/global-report-trafficking-persons-2014>

Vredeveldt, A., Given-Wilson, Z. in Memon, A. (2023). Culture, trauma, and memory in investigative interviews. *Psychology, Crime & Law*. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2023.2209262>

Wang, Q. (2004). The emergence of cultural self-constructs: autobiographical memory and self-description in European American and Chinese children. *Developmental Psychology*, 40(1), 3–15. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.40.1.3>

Wang, Q., Peterson, C., Khoo, A., Reid, C. P., Maxwell, K. L. in Vincent, J. M. (2019). Looking at the past through a telescope: Adults postdated their earliest childhood memories. *Memory*, 27(1), 19–27.

West, A. E. (2016). Child trafficking: A concept analysis. *International Journal Soc Sci. Stud.*, 4, 50.

Wilson, L (2020). Lost in interpretation: the function of role, question strategies, and emotion in interpreter-assisted investigative interviews. PhD thesis.

Wydall, S. in Zerk, R. (2021). »Listen to me, his behaviour is erratic and I'm really worried for our safety.«: Help-seeking in the context of coercive control. *Criminology & Criminal Justice*, 21(5), 614–632. <https://doi.org/10.1177/1748895819898513>



